

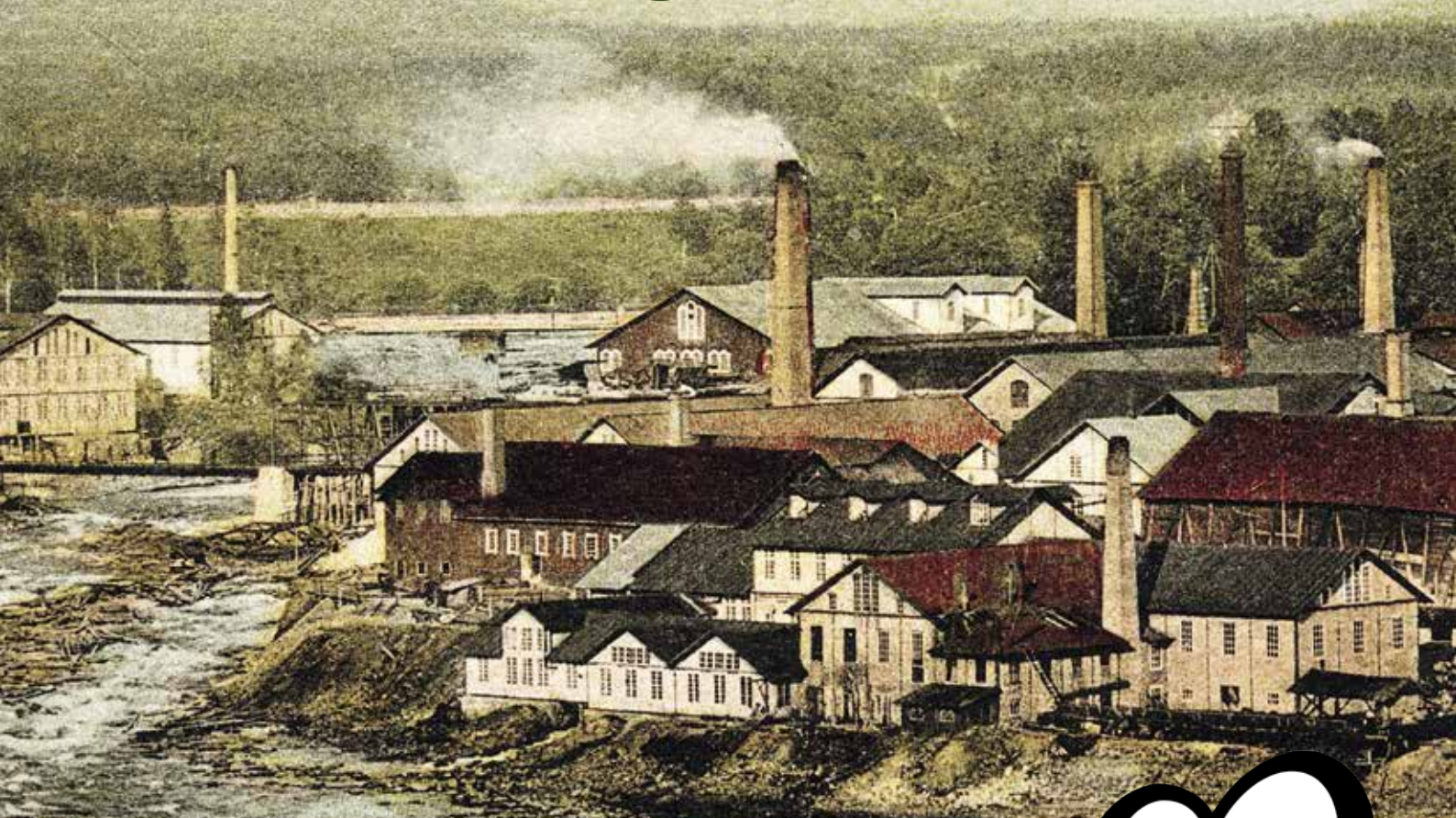
Skogshistoriska

Tidender

ÄRGÅNG 26
NR 1 · 2020

Värmland:

Verksamheterna förgår
men **skogen består**

Så började det:

**Skogshistoriska
Sällskapet
första 30 år**

Jubileumsprogrammet 2020
Sju exkursioner och
Slovenienresa i höst

Hans-Jöran Hildingsson
Ordförande Skogshistoriska Sällskapet

– Det ska märkas att vi jubilerar

ETT SÄLLSKAP MED 30 ÅR PÅ NACKEN ÄR egentligen inte så imponerande. Särskilt inte när det handlar om skogshistoria. Att sällskapet skapades var kanske indirekt ett resultat av de enorma rationaliseringar som svenskt skogsbruk gick igenom under andra halvan av 1900-talet. Måhända befarades historien vara på väg att suddas ut. I vilket fall bildades Skogshistoriska Sällskapet utifrån en väl etablerad plattform.

FÖRBERETT FÖR SIN UPPGIFT OCH MED flera nyckelpersoner i styrelsen, fick sällskapet en rivstart. Medlemsantalet växte snabbt. Näringen sköt till pengar och verksamhetens seriösa anslag välsignades av KSLA. Den väldiga samling skogshistoriska artiklar som i sällskapets namn har skapats under de gångna 30 åren, är resultatet av kunniga skribenter som alla bidragit till att beskriva det långa skogshistoriska förloppet. Det kan inte nog understrykas: Detta är en skogshistorisk skatt och i sanning en storartad gårdning för eftervärlden! Och nedtecknandet fortsätter.

SKOGSHISTORISKA SÄLLSKAPET ÄR INNE I EN positiv trend. Antalet medlemmar ökar för varje år och har nu passerat 1 400. Till övervägande del utgörs medlemmarna av män. Därför arbetar vi aktivt för att engagera fler kvinnor, bland annat genom valet av ämnen för exkursionerna. Dessa får allt fler deltagare. Förra året var intresset så stort att några av dem blev överbokade. Det innebar tyvärr att alla som var intresserade inte alltid kunde beredas plats. I år går vi därför ut med en tydlig signal om att anmäla sig i god tid till den eller de exkursioner man är intresserad av. Antalet deltagare vid varje exkursion har ett tak och det är alltid tråkigt att missa en exkursion bara för att man är sent ute med anmälan.

VI FIRAR SOM FRAMGÅR 30-ÅRSJUBILEUM I ÅR och vi vill att det ska märkas. Därför är årets program kryddat med två utlandsresor. Den ena går till nordöstra Polen och dess nationalparker, framförallt den i Bialowieza med sin lövurskog, den sista i sitt slag i Europa. Den andra går till Slovenien, ett syd- eller rättare sagt centraleuropeiskt land, med förhållandevis lika mycket skog som vi har i Sverige.

TILL SIST: I samband med att medlemmar betalar medlemsavgiften, kommer det varje år också in bortåt 10 000 kronor i form av frivilliga bidrag! Detta är en väldigt generös gest som vi tolkar som en uppmaning att också i fortsättningen hålla historien levande. Vi gör vad vi kan – och varmt tack!

Skogshistoriska Sällskapet

- Tar vara på kunskaper om skogens historia som finns hos skogsägare och de som har – eller har haft – sin verksamhet i skogen.
- Visar på skogens betydelse i historien och hur man kan dra lärdom av tidigare erfarenheter.
- Lyfter fram de kulturhistoriska värdena i skogen och arbetar för att lämningar från tidigare brukande bevaras och sköts.
- Stimulerar skogshistorisk forskning.

Välkommen som medlem!

Som medlem får du kvartalstidningen Skogshistoriska Tidender samt en fyllig årskrift. Du kan också delta i våra aktiviteter till medlemspris. Årsavgift 300 kr (Studering 100 kr och familjer 400 kr).

Anmäl dig på www.skogshistoria.se eller kontakta Sällskapets kassör Rose-Marie Högberg. Kontaktadress nedan. Du kan också betala årsavgiften direkt på pg 480 61 67-5. Ange namn, adress och "Ny medlem".

Styrelse

Hans-Jöran Hildingsson, ordförande. Beatelundvägen 6, 443 32 Lerum 073-070 10 87, hans-joran.hildingsson@skogssallskapet.se

Erik Valinger, vice ordförande. Porfyrvägen 5, 907 42 Umeå 073-066 99 83, erik.valinger@slu.se

Mats Hannerz, sekreterare, Bergauddsvägen 22 B, 393 59 Kalmar 070-528 85 54, mats.hannerz@silvinformation.se

Rose-Marie Högberg, kassör. Björnstigen 1, 165 71 Hässelby 070-639 06 12, skogshistoriska@gmail.com

Lars Klingström, redaktör. Vallby Brogård 3, 599 94 Ödeshög 070-523 51 70, lars@klingstrom.net

Iréne Gustafson, ledamot. Fågelsångsvägen 7, 907 54 Umeå 070-603 80 39, irene@visuellen.se

Karin Tormalm, ledamot. Staffansvägen 11, 741 42 Knivsta 070-382 79 56, karin.tormalm@gmail.com

Jan Fryk, ledamot. Ingemunds väg 9, 193 40 Sigtuna 070-516 95 51, jan.fryk@bakpasset.se

Regionala kontaktpersoner

Hans Winsa	Kalix	070-320 50 28	hans.winsa@gmail.com
Johan Renström	Skellefteå	070-693 84 34	johanrenstrom@home.se
Björn Andrén	Örnsköldsvik	070-602 77 11	bjorn.andren@telia.com
Marianne Eriksson	Ås	0730-97 76 01	marianneeriksson063@gmail.com
Karl-Erik Jonsson	Alfta	070-379 93 40	karl-erik.jonsson@helsingengenet.com
Rune Dehlén	Orsa	073-077 00 23	rune.dehlen@telia.com
Lars-Olof Österström	Mora	070-634 34 63	lars-olof@fingarden.se
Bengt Algotsson	Sunne	070-322 65 40	bengt.algotsson@telia.com
Ulf Didrik	Åkersberga	073-844 54 54	ulf.didrik@gmail.com
Rolf Thorén	Örebro	070-241 98 00	rolf.thoren1@comhem.se
Bertil Lundahl	Ed	0534-122 66	bertil.lundahl02@gmail.com
Anders Söderlund	Ljungkile	070-314 16 44	anfasterodgard@telia.com
Britta Färdig Bergström	Jönköping	070-692 86 15	britta.fg@telia.com
Lennart Rudqvist	Kinna	076-781 00 16	lennart.rudqvist@gmail.com
Carl-Gustaf Liderfelt	Eksjö	070-293 03 76	cg.liderfelt@gmail.com
Peter Danielsson	Mörbylånga	070-672 94 03	peter.danielsson@kalmarlansmuseum.se
Helene Reiter	Ronneby	070-820 74 08	helene.reiter@grenverket.se

Skogshistoriska Tidender

Medlemstidning för Skogshistoriska Sällskapet. Utkommer med 4 nummer per år. ISSN 1401-9481

Redaktion: Lars Klingström och Hans-Jöran Hildingsson.

Omslagsbild: Munkfors bruk cirka år 1900. Vykort.

www.skogshistoria.se
Kontaktadresser: Se ovan
Upplaga: 1 700
Layout/original: Energi Reklambyrå AB
Tryck: DanagårdLITHO

Årsstämma och jubileumsprogram i Stockholm den 26–28 mars

Skogshistoriska Sällskapets årsstämma genomförs i år tillsammans med 30-årsfestligheterna på Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) i Stockholm. Programmet presenterades i Tidender nr 4 2019. Seminariet torsdagen den 26 mars är nästan fulltecknat, men till årsstämman, exkursionen i nationalstadsparken, besöket på Nordiska Museet och jubileumsmiddagen finns platser kvar.

Torsdag 26 mars

Skogshistoriskt seminarium under rubriken: Hur kan vi använda skogshistorien – historiska perspektiv på nutida utmaningar.

09.00 Seminariet inleds med en spaning om skogshistoriens roll i Sverige och övriga Norden. Rapporter från våra systerorganisationer i Finland, Norge och Danmark. Moderator är vetenskapsjournalisten Henrik Ekman.

Efter lunch redogör fyra forskare för läget inom den skogshistoriska forskningen och dess betydelse för framtiden. Därefter en diskussion mellan representanter för Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen, Mellanskog, Finlands skogsmuseum och Skogshistoriska Sällskapet.

19.00 Jubileumsmiddag och underhållning. Hotell Birger Jarl, Tulegatan 8.

Fredag 27 mars

09.00 Skogshistoriska Sällskapets årsstämma. Årsstämman genomförs på KSLA, Drottninggatan 95 B. Förutom sedvanliga årsmötesfrågor presenteras namnen på mottagarna av Skogshistoriska Sällskapets utmärkelse Örtugen 2020. En av Örtugsmottagarna kommer också kort att berätta om sitt arbete.

11.00 Exkursion på temat: Skogen som energikälla. Buss avgår från KSLA till stockholmarnas mest besökta rekreationsområde, Nationalstadsparken. Den var ursprungligen en kunglig jakt-park och sköts idag för att värna det historiska kulturlandskapet och anpassa det till människors önskan om en stimulerande fritidsmiljö.

Frågor kring arrangemangen: Skogshistoriska Sällskapets sekreterare Mats Hannerz. E-post: mats.hannerz@silvinformation.se eller mobil 070-528 85 54. Örtugsmottagare kommer att delta och själv berätta om sitt arbete.

Lördag 28 mars

10.00 Nordiska Museet Guidad visning av utställningen "Arktis – medan isen smälter". En spännande utställning som producerats mångvetenskapligt.

Fullständigt program finns på skogshistoria.se

Anmälan till årsstämman och de olika aktiviteterna görs på KSLA:s webbsida: ksla.se/aktiviteter.

Betalning: Görs i samband med anmälan. Endast kortbetalning. Om du behöver betala på annat sätt, se Frågor nedan.

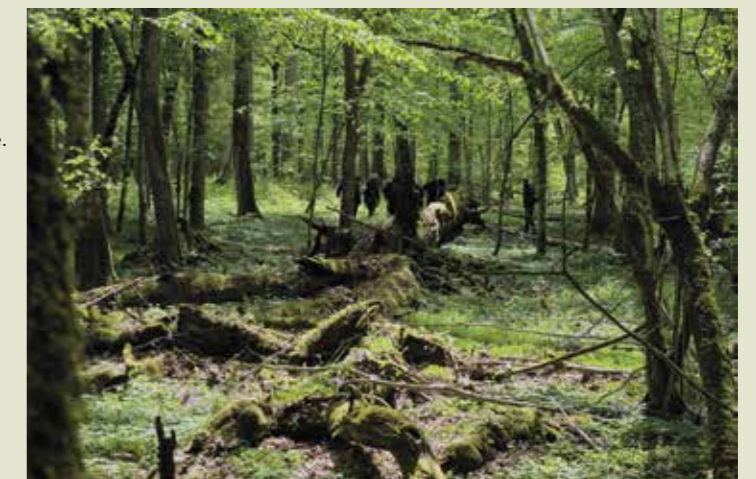
Pris för de olika delarna:
Skogshistorisk konferens 400 kr
Jubileumsmiddag 600 kr
Årsstämma Kostnadsfri
Exkursion. 200 kr
Besök Nordiska Museet 100 kr

Polenresan fullbokad direkt

Resan till nordöstra Polen och dess nationalparker som aviseras i förra numret av Tidender fullbokades direkt. Tidningen kom ut i mellandagarna och efter bara en vecka var alla platser bokade.

Den här delen av Polen har omvandlats rejält genom människors odlingsmödor under flera tusen år. Men här och var finns också öar av mer eller mindre orörd natur som ger en bild av hur landskapet ursprungligen tedde sig. Lövurskogen i Bialowieza är det tydligaste och mest kända exemplet, men också de båda nationalparkerna Biebrza och Wigry förmedlar samma budskap.

Med som guide är Urban Emanuelsson, professor vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU och växtekolog med särskild inriktning mot kulturlandskap och frågor som rör historisk ekologi. Han har genom åren lett flera av Skogshistoriska Sällskapets exkursioner och delat med sig av sina kunskaper i boken "Europeiska kulturlandskap – hur människan format Europas natur".

Skogshistoriska Sällskapet's konstituerande möte hölls på Jernkontoret i Stockholm.

Skogshistoriska Sällskapet fyller 30:

Så började det

Skogshistoriska Sällskapet tog sina första, långt ifrån staplande steg den 16 februari 1990. Nästan 200 exkursioner, ett 80-tal Tidender och 264 årsskriftsartiklar senare är det dags att sammanfatta de första trettio åren.
– Extra roligt att kunna göra det när vi nått det största antalet medlemmar hittills, säger Skogshistoriska Sällskapet's ordförande Hans-Jöran Hildingsson.

AV LARS KLINGSTRÖM

» **SKOGSHISTORISKA SÄLLSKAPET BLEV** till i en tid då skogsbruket kunde se tillbaka på en period som totalt hade stöpt om det. Skogen hade intagit rollen som Sveriges ekonomiska bas. Avverkningsarbetet i skogarna var nästan helt mekaniserat. Man kunde också se tillbaka på flera årtionden av debatt där skogsbrukets metoder hade ifrågasatts i allt skarpare ordalag.

Om sådant spelade in när insikterna om att ta tillvara skogshistorien började vakna går idag inte att avgöra. Men faktum är att många vid den här tiden hade börjat uppmärksamma den historielöshet man upplevde sig se i hela samhället – och inte minst inom den skogliga sektorn.

– **EGENTLIGEN ÄR DET MÄRKLIGT ATT** tankarna på att i organiserad form ta sig an Sveriges skogshistoria vaknade så sent. Det säger professor emeritus Lars Kardell, som spelade en mycket aktiv roll för att få Skogshistoriska Sällskapet till stånd. I flera andra europeiska länder, bland annat i Danmark, var då sådana sällskap sedan länge verksamma.

Men det finns också en förhistoria. Redan 1983 hade KSLA tillsatt ett ”skogsbbrukshistoriskt utskott”. Syftet var att avhjälpa bristen på dokumentation om skogsbrukets utveckling i Sverige – i synnerhet under efterkrigstiden. Det var inom detta utskott som de första tankarna på att bilda ett skogshistoriskt sällskap föddes. I september 1989 hade de konkretiserats så långt att en interimstyrelse för det blivande Skogshistoriska Sällskapet hade formerats. Resten av hösten användes till att formulera ändamål, sammanställa ett rekryteringsblad och skriva stadgar.

NÄR INTERIMSTYRELSENS ORDFÖRANDE, tidigare MoDo-chefen och landshövdingen i Västerbotten, Bengt Lyberg öppnade den konstituerande årsstämman i Jernkontoret den 16 februari 1990 så kunde han hälsa hela 53 personer välkomna. Det blev ett positivt möte som andades optimism inför framtiden. KSLA – Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien – hade anslagit 25 000 kronor som starthjälp till det nya sällskapet. Under mötet meddelade Skogssällskapet's VD, Oscar Hartzell, att man beslutat anslå 100 000 kronor för att främja den skogshistoriska forskningen. Man diskuterade också en pristävling för att förmå personer, verksamma i skogsbruket att berätta om den omvälvande perioden 1946–1990.

Frågan om att skapa ett medlemsblad var också uppe. Den landade i att man som ett första steg tillsammans med Sveriges Skogsvårdsförbund skulle göra ett temanummer om skogshistoria i dess tidskrift SST.

DÄREFTER VAR VERKSAMHETEN IGÅNG. Så gott som omgående anmälde sig 86 personer som medlemmar. När hösten kom var siffran uppe i 225, varav ”en icke föraktlig andel” utgjordes av ständiga medlemmar. Dessa hade betalat in 500 kronor var, vilket omgående gav en stabil ekonomisk bas. Årsbetalande medlemmar betalade 75 kronor.

Fyra exkursioner genomfördes detta första verksamhetsår. I början av augusti tittade man på Gryvelåreservatet i nordvästra Dalarna. Senare i månaden handlade det om efterkrigstidens skogsbruk i trakterna av Arvidsjaur samt de besogade ljunghedarna i Halland. I september besöktes Stöttingfjället i Västerbotten. Där spelade för övrigt Harald Holmberg från Norrbäck en viktig roll på samma sätt som han också gjorde sommaren 2019 då Sällskapet åter genomförde en exkursion i området.

I NOVEMBER KOM Sveriges Skogsvårdsförbunds Tidskrift SST ut med ett temanummer om skogshistoria. Det var en ambitiös och omfattande publikation och förtjänar idag att ses som Skogshistoriska Sällskapet's första årsskrift. SST:s dåvarande redaktör, idag föreningen Skogens generalsekreterare, Bengt Ek, konstaterade i sin spalt att ”skogshistoria har högkonjunktur”.

Säkerligen bidrog tidningen till att allt fler blev medvetna om Skogshistoriska Sällskapet's existens. ●

Positiv medlemsutveckling

I slutet av startåret 1990 hade Skogshistoriska Sällskapet 283 medlemmar, varav 96 hade betalat in 500 kronor för ett ständigt medlemskap. Antalet ökade sedan stadigt under hela 1990-talet. År 1999 noterades den tusende medlemmen. Därefter sjönk siffran och var 2006 nere på bara drygt 900. Inte förrän 2012 nåddes åter tusengränsen. Därefter har medlemsantalet ökat för varje år och nådde vid senaste årsskiftet 1 422 – den högsta siffran hittills.

Namnkunnig första styrelse

Skogshistoriska Sällskapet's första styrelse bestod av inte mindre än 11 personer, alla väl förankrade i såväl skogsnäringslivet som i den akademiska världen och i samhället.

Ordförande:

Bengt Lyberg,

landshövding

Vice ordförande:

Olof Sundell, disponent

Sekreterare och kassör:

Lars Kardell, professor

Övriga ledamöter:

Sven Arnell, lantbrukare

Bengt Brynte,

skogsförvaltare

Carin Ehrenberg, docent

Ingemar Eriksson,

länsjägmästare

Lennart Hildingsson,

f.d. regionchef

Gunhild Rydström,

skogsmuseichef

Arne Johansson,

förbundsordförande

Monika Stridsman,

verkställande direktör

Tidiga samarbetstankar

Protokollet från Skogshistoriska Sällskapet's konstituerande möte är intressant läsning. Flera närliggande organisationer framförde tankar på samarbete och informationsutbyte.

Monika Stridsman, Skogsvårdsförbundets VD, såg tydligt sådana möjligheter. Direktör Bertil Haslum från Skogsindustriernas historiska utskott, liksom disponent Nils Björkenstam från Bergshistoriska utskottet såg det som önskvärdt med ett närmare utbyte av erfarenheter mellan de organisationer som på olika sätt verkar för att hålla skogshistorien levande.

Dessa stolta ambitioner har tyvärr aldrig riktigt konkretiserats – men de är idag precis lika giltiga som de var för trettio år sedan. Måhända det är läge för ett omtag...

Skogshistoriska Tidender

År 1995 kom det första numret av Skogshistoriska Tidender ut. De första åren hade den formen av ett enkelt medlemsblad där exkursioner annonserades och refererades. De bilder som förekom visade främst lyssnande eller konfererande personer och styrelseledamöter.

Det allra första numret hade bara fyra sidor. Sedan ökades sidantalet till först sex, därefter åtta och nådde år 2007 tolv. Från och med 2011 blev 16 sidor standard. Under de senaste åren har allt fler nummer av Tidender utökats till 24 sidor. Samtidigt har tidningens ambitionsnivå höjts och Tidender av idag har mer karaktären av en liten skogshistorisk tidskrift än ett medlemsblad.

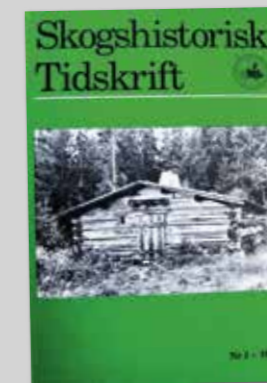
Årsskrifterna – en skogshistorisk guldgruva

Skogshistoriska Sällskapet's första årsskrift kom ut 1992. Sammanlagt innehåller årsskrifterna 264 artiklar i de mest skiftande ämnen, samtliga utgående från företeelser i den svenska skogshistorien. Det handlar om allt ifrån personliga minnen och skildringar av livet i skogen förr till sammanfattningar av vetenskapliga studier.

Att kalla årsskrifterna för en skogshistorisk guldgruva är därför knappast en överdrift. I sin brokighet speglar de skogens mångfacetterade verklighet som sedan urminnes tider varit en förutsättning för människor att kunna leva och bo i denna nordliga utpost av världen.

Länge fanns denna för varje år allt rikare guldgruva bara i bokhyllorna hemma hos Skogshistoriska Sällskapet's medlemmar. Men sedan mitten av 2018 är den en mycket uppskattad del av vårt digitala ansikte. Facebooksidan uppdateras varje vecka med någon av artiklarna och den som blir sugen på mer hittar dem alla på webbsidan skogshistoria.se. Och att döma av de uppskattade kommentarerna som varje veckas publicering brukar resultera i blir allt fler medvetna om Sällskapet's existens.

* De första nio åren hette publikationen Skogshistorisk Tidskrift och bytte år 2000 namn till Skogshistoriska Sällskapet's årsskrift.

Det första numret av Skogshistorisk Tidskrift kom 1992. År 2000 byttes namnet till Skogshistoriska Sällskapet's årsskrift. Till sin form och sitt innehåll hade tidskriften redan från början karaktären av en årsskrift.

Novembertidningen 1990 av tidskriften SST, utgiven av Sveriges Skogsvårdsförbund, ägnades helt åt Skogshistoriska Sällskapet och förtjänar att ses som dess första årsskrift.

Flitigaste författarna. Lars Kardell är inte oväntat den författare som bidragit med flest artiklar i årsskriften. Han har skrivit elva egna artiklar och tillsammans med andra författare medverkat i ytterligare fyra.

Andra flitiga skribenter har varit Henning Hamilton, Karl-Göran Enander, Dag Kihlblom, Per André och Göran Söderström.

Webbsidan skogshistoria.se och Facebook

Sedan Skogshistoriska Sällskapet's webbsida skogshistoria.se genomgått en ordentlig uppräschning för några år sedan och kompletterats med en sida på Facebook, har antalet besökare ökat rejält.

– **Webben har blivit en allt viktigare del av Sällskapet's ansikte utåt,** säger Mats Hannerz, som vid sidan av att vara sekreterare också är webb-redaktör. På skogshistoria.se kan man bland annat läsa alla de nästan 200 artiklar som publicerats i årsskriften sedan starten. Och på Facebook publiceras varje vecka en av dem som ”veckans skogshistoria”.

Nordiskt samarbete

I samband med att Skogshistoriska Sällskapet firade tioårsjubileet år 2000 arrangerades ett nordiskt forskarmöte på KSLA. Närmare 30 forskare deltog och konstaterade att det finns många starka beröringspunkter länderna emellan. De såg goda förutsättningar för ett utvidgat nordiskt samarbete.

Ett resultat av mötet var att de nordiska skogshistoriska sällskapen började utbyta erfarenheter via regelbundna konferenser. Den första arrangerades av det finska skogshistoriska sällskapet som förlade mötet till grannlandet Estland.

Fram till för några år sedan ägde sådana konferenser, kombinerade med exkursioner, rum varje år. För framtiden kommer sannolikt de nordiska mötena att äga rum vartannat, eller vart tredje år. Skogshistoriska Sällskapet's 30-årsfirande sker i närvaro av representanter från övriga nordiska länder.

Under det samnordiska mötet i Finland 2011 besöktes också den imponerande lärkskogen i Raivola på den ryska sidan av gränsen.

Forts. på nästa sida

Exkursioner och aktiviteter en stomme

Exkursioner, seminarier och resor har under alla år varit en ryggrad i Skogshistoriska Sällskapets verksamhet. Under det första årtiondet arrangerades i genomsnitt fyra aktiviteter per år. Under 2000-talets första decennium ökade antalet till mellan fem och sex. Sedan 2013 har antalet pendlat kring tio. Här ett axplock av de nästan 200 som hittills genomförts.

1991

Skogens förändring de senaste 200 åren – Braås och Asa

STYRELSELEDAMOTEN CARIN EHRENBERG beskrev i lyriska ordalag vad exkursionsdeltagarna fått vara med om den här vackra majdagen 1991. Med start i Braås hade man fått höra om järnbruketets historia och om hur dess skogar skötts genom tiderna. Också herrgårdens vackra park från tidigt 1800-tal hade besökts. Därefter for man vidare till Asa och SLU:s då tämligen nyetablerade försökspark. Budskapen förmedlades av idel välkända personer, bland annat Jan-Åke Lundén, Sten Wickbom, Rune Ahlander och Göran Örlander, den senare aktuell som exkursionsledare i höst för en av Skogshistoriska Sällskapets exkursioner i samma trakter.

1996

Risveden och Östads säteri

BELÄGET MELLAN GÖTA ÄLVDALLEN och sjöarna Mjörn och Anten är Risveden med sina cirka 20 000 hektar, Västergötlands största sammanhängande skogsområde. Det var länge så svårtillgängligt att några avverkningar att tala om inte ägde rum förrän kring förra sekelskiftet. Bo Björklund, Karl-Erik Andersson och Örjan Hill från Skogsvårdsstyrelsen i Älvsborg delade med sig av sina kunskaper om Risvedens spännande historia för ett 50-tal exkursionsdeltagare.

1997

Skyttmon och skogarna runt Ammerån

FÅ PLATSER I 1800-TALETS SKOGSSVERIGE är nog så omtalade som den lilla byn Skyttmon i östra Jämtland. Det var där som bönderna inte nappade på bolagens lockrop att sälja sin skog utan istället behöll den – och blev jätteförmögna. Idag är det en upplevelse att åka igenom byn och förundras över husens storlek och arkitektur. Om denna historia berättade Lars Östlund, idag Sveriges ende professor i skogshistoria för ett trettiotal exkursionsdeltagare i augusti 1997.

2000

Tioårsjubileum

SKOGSHISTORISKA SÄLLSKAPETS första decennium firades den 15 februari med en samnordisk konferens på KSLA under rubriken "Skogshistoria – en inspirationskälla för framtida beslut". Sällskapets ordförande, Hans Ekelund, konstaterade att dess ursprungliga ambition att på olika sätt stimulera skogshistorisk forskning hade uppnåtts och att ämnet är etablerat vid flera universitet. Parallellt med konferensen kom också ett 20-tal nordiska skogsforskare överens om att bilda ett nätverk inom ämnet skogshistoria.

2011

Motlutsflottning i Hälsingland

NÄR SÄGVERKSEPOKEN INLEDDES vid mitten av 1800-talet fanns inga andra transportmedel än älvarna. Och flöt inte dessa enligt sågverkens behov dristade man sig att flotta ändå – om än det skedde i motlut. Sådan är bakgrunden till Sveriges märkligaste flottled, den mellan Ljusnan och Sördellen.

BRUNO FRANK, som under många år arbetat för att hålla minnena om den unika flottleden levande, berättade initierat om den och visade de rester som ännu finns kvar.

2001

Gammelskogen och industrimiljön i Ryfors

DÅ STIFTELSEN RYFORS GAMMELSKOG firade tioårsjubileum passade Skogshistoriska Sällskapet på att förlägga en exkursion i den spännande skogs- och industrimiljön.

Skogen var från början en del av en jättelik 400 hektar stor engelsk park anlagd av Ryfors bruks ägare vid mitten av 1800-talet. Den är sedan dess orörd och har förvandlats till en gammelskog med upp till 300-åriga tallar. Industrimiljön i Ryfors har idag levt upp med konsertlokal, smedja och restaurerad kägelbana.

2013

Ljunghedarna som blev skog – Halland

LJUNGHESEXKURSIONEN i Vrå, mellan Halmstad och Ljungby blev en succé. Ett sjuttioal medlemmar och andra intresserade hade mött upp, sannolikt lockade av att professor emeritus Lars Kardell var dagens huvudaktör.

Denne har lagt ner år av arbete på att dokumentera de ofruktbara ljunghedarnas omvandling till skog som påbörjades på 1920-talet av Skogssällskapet.

Deltagarna fick ur olika aspekter insyn i historien om ljunghedarnas utbredning för hundra år sedan.

Avslut i naturreservatet Mästocka som ger en bild av hur det forna ljunghedslandskapet kunde te sig.

2014

Ljud, toner och musik i skogen

DET BLEV EN AV Skogshistoriska Sällskapets mest uppskattade exkursioner någonsin då Lars-Olof Österström, Rune Dehlén och riksspelmannen John Olof Eggens bjöd in till musikaliska äventyr i Dalarna.

Med avstamp på Zorngården i Mora genomfördes exkursionen på Östra Granubergs fäbod i Orsa. Här fick deltagarna en grundlig inblick i fäbodlivet och de ljud, toner och musik som ingick i detta, frambringade med näverlur, vallhorn och kullors kulande.

De många önskemål om en repris som sedan dess framförts tillbakavisas bestämt av arrangörerna: "Det är inte möjligt upprepa den stämning som uppstod det här dygnet då allt – inklusive vädret stämde."

Spelmansmusik av högsta potens ackompanjerade middagen på Östra Granubergs fäbod. Kvällen avslutades med Koppängen framförd av en kvartett med kompositören själv, Per-Erik Moreus, i spetsen.

2018

Ett av Sveriges finaste odlingslandskap – Ire i Blekinge

EXKURSIONEN ÄGDE RUM i Ires levande "odlingsmuseum" med sina traditionellt hävdade ängar. Ängen ingick i ett avancerat samspel med tjänster och gentjänster mellan människor och kor. Korna betar på sommaren, ger mjölk som ger föda i form av smör och ost. Ängen ger också hö så att korna klarar den långa vintern. Samtidigt producerade de gödsel som människorna kunde sprida på åkrarna där de odlade brödsäd.

Naturvårdsprofessorn Urban Emanuelsson, ledde exkursionen och berättade om hur människornas behov av föda hade mejlat fram denna landskapstyp – liksom alla andra landskapstyper.

Utlandsresor

Flera utlandsresor för Skogshistoriska Sällskapets medlemmar har genomförts under åren. Den första gick till Polen år 2007. Under fem dagar ledde Henning Hamilton sakkunnigt en grupp på 40 personer och förmedlade en bild av såväl det polska skogsbruket som av landets brokiga historia.

Därefter dröjde det till 2015 då 39 personer deltog i en mycket lyckad skogs- och kulturhistorisk rundresa i Lettland. Suverän reseledare var Lars-George Hedlund, chef för Bergviks verksamhet i landet.

Nästa resa gick år 2017 till "Fjärran Västerms skogar", det vill säga området längs USA:s och Kanadas Stilla havskust. Hit sökte sig ett stort antal svenskar under emigrantperioden för att delta i den huggsexa om de dittills orörda skogarna som då brutit ut där. Ett fyrtiotal personer deltog i den mycket uppskattade resan, som arrangerades och leddes av Jan Hedberg, Skogsresor.

Och i år – jubileumsåret – arrangerar vi två resor. Den ena, den till Polen i början av maj, blev fulltecknad på bara några dagar. Den andra genomförs i september och går till skogslandet Slovenien. Mer om denna på annan plats i tidningen.

Lettlandsresan 2015 blev en upplevelse för de 39 deltagarna. Här framför gården Skangal där Olof Palme tillbringade sin barndoms somrar.

Nordamerikanska västkustens skogar var målet för den medlemsresa som genomfördes 2017. Mest imponerande var nog de mäktiga redwoodskogarna med sina både stående och liggande bjässar.

Här är jubileumsårets aktivitetsprogram

Förutom jubileumsfirandet i Stockholm den 26 och 27 mars i samband med årsstämman erbjuder Skogshistoriska Sällskapet i år nio intressanta aktiviteter – varav två utlandsresor.

VÅRA AKTIVITETER LOCKAR ALLT FLER. Förra året var intresset så stort att några av dem blev överbokade vilket medförde att inte alla intresserade kunde beredas plats. I år rekommenderar vi därför att anmäla sig tidigt till den eller de exkursioner man är intresserad av. Detta besannades inte minst av att den resa till Polen som vi aviserade i förra numret av Tidender blev fullbokad på bara en dryg vecka.

En nyhet för i år är att anmälningsrutinerna har stramats upp. Det har ibland varit lite rörigt vid ankomsten till exkursionsplatserna då deltagarna ska registreras och erlägga avgiften, medlemmar/icke medlemmar, kontant eller swish, jämna pengar eller växla. De nya rutinerna framgår i presentationerna av de olika exkursionerna. ●

Läs mer på webben!

Exkursionsprogrammet för 2020 finns också på Skogshistoriska Sällskapets webbsida skogshistoria.se

Anmälan

Framgår av beskrivningarna av de olika aktiviteterna på följande sidor. Ange önskemål om eventuell specialkost vid anmälan.

Skogsbruk i naturskön miljö med en historia präglad av sillfiske

Bohusläns historia är starkt präglad av sillfisket. Sillperioden som hade sin topp under sent 1700-tal innebar ett enormt ekonomiskt uppsving. Hela kusten blomstrade med de salterier, tunnbinderier, båtbyggerier och segelmakerier som då etablerades här.

Exkursionen inleds vid Morlanda säteri. I Djurhagen där eken planterades år 1800 belyses ekens historia i Bohuslän. Härifrån har ekvirke hämtats i modern tid till Ostindiefararen Götheborg. I den närbelägna 1100-talskyrkan lyssnar vi till tonerna från Sveriges äldsta spelbara orgel.

Efter lunch blir det bilfärd upp på skogen där vi får höra om varför nästan hela Morlanda säteri är naturreservat sedan 1968. Utifrån äldre och nyare skogsbruksplaner får vi en bild av hur skogen har utvecklats. Vi tittar också på de många kulturspåren. Från Svens altare kan vi njuta av utsikten över skärgårdslandskapet.

Morlanda, Orust, Bohuslän

14
Maj
Torsdag

Torsdagen den 14 maj kl. 10.00–16.00

Samling: Morlanda säteri på Orust i Bohuslän. Kaffe serveras från kl. 09.15

Hit hita hit: Morlanda säteri ligger mellan Ellös och Henån på västra delen av Orust. Med bil tar det från Stenungsund knappt 40 minuter till Morlanda via Tjörnbron, Varekil och Ellös. Från Torp, väster om Uddevalla tar det 45 minuter via Henån.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och familjen Thorburn.

Exkursionsledning: Annie Thorburn och Jon Thorburn, Morlanda säteri, Tord Wennerblom, f d länsstyrelsen samt Anders Söderlund och Hans-Jöran Hildingsson, Skogshistoriska Sällskapet.

Deltagaravgift: Medlemmar i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kr. Ännu ej medlemmar: 300 kr. Priset inkluderar förmiddagskaffe och lunch. Max 50 deltagare. Först till kvarn.

Anmälan senast tisdagen den 5 maj till Hans-Jöran Hildingsson, i första hand e-post, hans-joran.hildingsson@skogssallskapet.se i andra hand telefon, 073-070 10 87. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejl.
OBS Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

Är contortan historia?

Iggesunds Bruks historia löper tillbaka till 1685, när Isak Breant fick privilegier att anlägga ett järnverk vid de två nedre fallen i Iggån. För att säkerställa dess behov av träkol och senare tiders virke till sågverk och massabruk köptes allt mer skogsmark. Iggesund (idag del av Holmen-koncernen) kom efterhand att bli ett av landets större skogsbolag.

Under 1960- och 1980-talen gjorde sig företaget känt för det progressiva skogsskötselprogrammet Den nya skogen. Bland annat utvecklade man strategier för gallringsfritt skogsbruk och satsade på snabbväxande contortatall. Tillsammans med SCA var man pionjärer med detta trädslag i Sverige. Man låg också i täten för skogsbrukets mekanisering.

Exkursionen inleds med att Karl-Gunnar Karlsson, Iggesund, kåserar om företagets historia. Vi får också höra om skogsskötselstrategin och bakgrunden till contortaprogrammet. Vidare om den tidiga mekaniseringen av skogsbruket. Därefter anträder vi bussen som tar oss ut i skogen, varpå lunch serveras. Vi besöker sedan ett antal exkursionspunkter, främst contortabestånd, där företagets halvsekullånga erfarenheter av trädslaget presenteras och diskuteras.

Iggesund, Hälsingland

28
Maj
Torsdag

Torsdag den 28 maj kl. 09.00–15.30

Samling: Breantsalen, i det gamla järnbruket mitt emot Grillska Gården i Iggesund. Kaffe serveras från kl. 08.30.

Hit hita hit: Iggesund ligger cirka en mil söder om Hudiksvall.

Exkursionsvärd: Skogshistoriska Sällskapet och Holmen Skog AB.

Exkursionsledning: Thomas Bouvin och Henrik Björkman, Holmen Skog samt Jan Fryk, Skogshistoriska Sällskapet.

Deltagaravgift: Medlemmar i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kr. Ännu ej medlemmar: 300 kr. Priset inkluderar förmiddagskaffe och lunch. Max 45 deltagare. Först till kvarn.

Anmälan senast onsdagen den 13 maj till: Jan Fryk, i första hand e-post, jan.fryk@bakpasset.se i andra hand, telefon 070-516 95 51. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejl.

OBS. Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

Cykelstigar Västerbottens inland

Under den här exkursionen cyklar vi på smala stigar genom skogslandet och får uppleva kulturlämningen *cykelstig*. Sådana anlades för att göra det möjligt för Domänverkets tjänstemän och skogsarbetare att ta sig ut i väglöst land under sommarhalvåret för att bland annat dika och plantera. Flera hundra mil cykelstig anlades under 1930- och 1940-talen.

Vi utgår från Gargnäs i Sorsele kommun. På fredagskvällen förbereder vi oss genom att lyssna till cyklistigstentusiasterna **Oskar Bäckström** samt jägmästarna **Anna-Maria Rautio** och **Anton Ahlström**, som berättar om bakgrunden till cykelstigarna och ger tips inför färden. På lördagsmorgonen ger vi oss iväg. Turen är 30 km lång och kräver cykelvana. Mountainbikes och fatbikes rekommenderas, men vanliga cyklar fungerar också.

Övernattning för långväga deltagare (ingår inte i exkursionsavgiften):

Sorsele: Holmen B&B eller Hook & Cup. Båda hyr också ut cyklar.

Gargnäs: Trollforsen Camping eller Wäckerlin's B&B.

Reserverade bäddar finns till och med **den 1 maj**.

Gargnäs, Västerbotten

12
Juni
Fredag

13
Juni
Lördag

Fredagen och lördagen 12–13 juni kl. 19.00–ca 17.00

Samling: Fredag 12 juni kl 19.00 i Gargnäs. Kvällskaffe.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Sveaskog.

Exkursionsledning: Iréne Gustafson, Skogshistoriska Sällskapet, Anna-Maria Rautio, Sveaskog, Oskar Bäckström, Gargnäs och Anton Ahlström, Skogforsk.

Deltagaravgift: Medlemmar i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kronor. Ännu ej medlem: 300 kronor. Priset inkluderar kvällskaffe under fredagen samt för- och eftermiddagskaffe samt lunch under lördagen. Max 25 deltagare. Först till kvarn.

Anmälan senast fredagen den 22 maj till Iréne Gustafson, i första hand e-post, irene@visuellen.se i andra hand telefon, 070-603 80 39. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejl.
OBS Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

Fler exkursioner på nästa sida

Från rätlinjigt skogsbruk till ekopark på naturens villkor

År 1836 skrevs den första skogsbruksplanen för det som skulle bli Böda kronopark. Under åren 1861 och 1890 sattes sedan 7,5 miljoner plantor av framför allt tall, men också exotiska trädslag som idegran, weymouthall, thuja och lärk. Skogen planerades efter tysk inspiration med rätlinjiga block. Norra Öland är samtidigt en unik miljö för växter och djur, och ibland krockar det ordnade skogsbruket med mångfaldens villkor.

På exkursionen gör vi en historisk resa i Böda kronopark från järnåldersbosättningarna, via skogsbruksepoken till dagens ekopark där den ursprungliga florin och faunan samt människan är i fokus. Vi får också lära oss mer om orkidéer och höra om öländska livsöden.

Vi startar inomhus vid Skäftekärr innan vi beger oss ut för att titta på skogen och intressanta natur- och kulturmiljöer. Orkidéstopp utlovas, liksom spännande diskussioner om hur vi hanterar Bödas främmande trädarter. Är de ett historiskt kulturarv eller ska de avvecklas för att återställa naturen som den var före skogsbrukets intåg?

Böda, Öland

15
Juni
Måndag

Måndagen den 15 juni kl. 10.00–16.30

Samling: Skäftekärr utanför Löttorp. Kaffe serveras från 9.30. Transport med egna bilar.

Hitta hit: Skäftekärr jägmästarboställe, Kullenvägen 86, 387 73 Löttorp.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Sveaskog.

Exkursionsledning: Louise Åkerstedt och Ellen Nordström, Sveaskog. Börje Drakenberg, Björn Lüning, Peter Danielsson samt Mats Hannerz, Skogshistoriska Sällskapet.

Deltagaravgift: Medlem i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kr. Ännu ej medlem: 300 kr. Priset inkluderar förmiddagskaffe och lunch. Max 45 deltagare. Först till kvarn.

Anmälan senast måndagen den 1 juni till Mats Hannerz, i första hand e-post, mats.hannerz@silvinformation.se i andra hand telefon, 070-528 85 54. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejlet.

OBS. Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

”Tusenårskogen” och dess tre epoker

Tusenåraskogens berättelse är huvudtemat för exkursionen i Västerbottens läns enda nationalpark. Den ligger i södra Lapplands sydöstra hörn. Björnlandet är en historiebok som berättar om dess olika epoker via brandskadade träd, skogsstrukturen och spåren i träden. Med sina ur- och naturskogar utgör den ett unikt landskapsavsnitt i en del av Sverige som i övrigt är starkt präglad av skogsbruk.

Skogssamisk tid: Äldre namnskick och barktåkt på myrtall samt skriftliga källor visar att området hade en samisk befolkning på lappskatteländ ända fram till mitten av 1800-talet.

Nybyggartiden: När avvittringen fastställdes 1884 avskildes Häggsjö marker med omgivande kronoskogar och bönderna blev stora markägare under en kort tid. Tydligaste spåren är de slätterdämmen som finns i parken.

Skogsbrukstiden: År 1900 bestod befolkningen av arendatorer, skogsarbetare och två torpare. I parken finns enstaka rester av timmerhus, stigbläckor, inrättningar och slätterdämmen som blev flottningsdamm.

Björnlandets nationalpark, södra Lappland

11
Augusti
Tisdag

Tisdagen den 11 augusti kl. 10.00–16.00

Samling: Kaffe serveras från kl 10.00. Lunch vid Angsjökojan kl 13.00.

Hitta hit: Väg 92 från Umeå, några km väster om Fredrika, sväng vänster: ”Björnlandets nationalpark 24 km”. Därefter skyltning till huvudentré Angsjö.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Länsstyrelsen Västerbotten.

Exkursionsledning: Tomas Staafjord, Länsstyrelsen i Västerbotten samt Erik Valinger och Johan Renström, Skogshistoriska Sällskapet.

Deltagaravgift: Medlemmar i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kronor. Ännu ej medlem: 300 kronor. Priset inkluderar förmiddagskaffe samt lunch. Max 45 deltagare. Först till kvarn.

Anmälan senast söndagen den 2 augusti till Erik Valinger, i första hand e-post, erik.valinger@slu.se i andra hand telefon, 073-066 99 83. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejlet.

OBS. Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

Skogen, viltet och miljön efter den stora skogsbranden 2014

Den 31 juli 2014 startade en brand som kom att bli den största i Sverige på över 100 år. Branden drabbade över 13 000 hektar skog och påverkade inte bara träden utan också gårdar, kulturmiljöer, mark, djur och växter. Mer än halva ytan har efteråt avsatts som naturreservat och ekopark.

I området finns unika möjligheter att studera hur naturen återhämtar sig. På exkursionen kommer vi att höra om brandens förlopp och hur växter och djur återvänt eller nyetablerats. Följderna för skogsbruket diskuterar vi i de brända delarna utanför reservatet. Tillvaratagande av virke, påverkan på vägnätet, förnyring, viltet och hur insekter och svampar påverkar är frågor som kommer upp.

Exkursionen leds av Göran Hagerfors, tidigare ”brandgeneral” för Skogsstyrelsen, professor Lena Gustafsson som forskar på brandens ekologiska effekter, samt Bengt Algotsson från Mellanskog. Vi kommer också att träffa andra experter som berättar om kulturspår och fåglar.

Efter exkursionen finns möjlighet att besöka det närliggande världsarvet Engelsbergs bruk. Bruket var hotat av branden men klarade sig med ett nödropp.

Hälleskogsbrännan, Västmanland

25
Augusti
Tisdag

Tisdagen den 25 augusti kl. 10.00–16.30

Samling: Grävlingssberget, Hälleskogsbrännan. Kaffe serveras från kl. 09.30. Transport med egna bilar. Ta gärna med stolryggsäck.

Hitta hit: Grävlingssberget ligger mitt i brandfältet, längs vägen mellan Virsbo och Hörnsjöfors.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Mellanskog.

Exkursionsledning: Göran Hagerfors, Skogsstyrelsen, Lena Gustafsson, SLU, Bengt Algotsson, Mellanskog samt Mats Hannerz och Ulf Didrik, Skogshistoriska Sällskapet.

Deltagaravgift: Medlem i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kr. Ännu ej medlem: 300 kr. Priset inkluderar förmiddagskaffe och lunch. Max 45 deltagare. Först till kvarn.

Anmälan senast måndagen den 10 augusti till Mats Hannerz, i första hand e-post, mats.hannerz@silvinformation.se i andra hand telefon, 070-528 85 54. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejlet.

OBS. Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

Skogshistoria, kloster och kulturmiljöer runt sjön Rusken

Sjön Rusken ligger på småländska höglandet några mil öster om Värnamo. Vi samåker i egna fordon runt denna sjö och gör stopp på flera intressanta platser.

Starten sker i Nydala vid sjöns norra ände där vi hälsar på hos Nydala Trävaru AB och familjen Lindman som berättar om hur verksamheten byggts upp. Här beser vi också ruinerna av Nydala kloster. Det anlades redan 1143, samtidigt med Alvastra kloster och var på sin tid ett av Sveriges mest betydande. Vi tittar också in i den märkliga klosterkyrkan.

Färden går sedan söderut till Långö där vi får höra om den forna industrimiljön.

Efter lunch i Svensbygds gamla missionshus, förflyttar vi oss till den berömda Skatelinden i Hättebo för att med den i blickfånget lyssna till berättelsen om det älderdomliga brukandet och hamlingen.

I Os vid sjön Ruskens utlopp gör vi en vandring i den gamla industrimiljön och får oss till livs Ohs bruks hela historia. Med rötter från 1600-talets järnbruk började man tillverka massa vid förra seklets början och flotta virke över Rusken. Exkursionen avslutas i Nydala.

Nydala och Os, Småland

3
September
Torsdag

Torsdagen den 3 september kl. 09.00–16.00

Samling: Parkering vid Nydala Trävaru, 2 mil nordost om Värnamo. Kaffe serveras från kl. 08.30.

Hitta hit: Nydala ligger längs väg 127 mellan Värnamo och Vrigstad. Från Vrigstad är det cirka 10 km och från Värnamo drygt 20 km till Nydala.

Exkursionsvärd och -ledning: Skogshistoriska Sällskapet genom Göran Örlander, Karl Johan Krantz och Hans-Jöran Hildingsson.

Deltagaravgift: Medlem i Skogshistoriska Sällskapet: 200 kr. Ännu ej medlem: 300 kr. Priset inkluderar förmiddagskaffe och lunch.

Anmälan senast måndagen den 24 augusti till Hans-Jöran Hildingsson, i första hand e-post, hans-joran.hildingsson@skogssallsskapet.se i andra hand telefon, 073-070 10 87. Max 50 deltagare. Först till kvarn. När anmälan är mottagen får du ett svar mejl med besked om att du fått plats, alternativt står på reservlistan. Du bekräftar ditt deltagande genom att betala in avgiften enligt anvisningarna i svarsmejlet.

OBS Kontant betalning på plats är inte längre möjlig.

Skogs- och kultur-
historisk resa i höst:

Slovenien

– ett litet land
med mycket skog

Skogshistoriska Sällskapet arrangerar i månads-
skiftet september oktober en resa i Slovenien som
kommer att bjuda på såväl skogliga som kulturella
upplevelser parat med rekreation. Resan leds av
Staffan Berg, Monteforesta, tidigare Skogforsk,
som har flerårig erfarenhet av detta land.

» SLOVENIEN ÄR ETT LITET LAND, ungefär av samma storlek som
landskapet Ångermanland. Här i sydkanten av Alperna strålar det
germanska, slaviska och latinska Europa samman. Ofta beskrivs
Slovenien i termer av att vara ett "sagoland" på grund av sin starkt kuperade
natur med gröna dalar, klara floder och urgamla städer.

– Slovenien är också ett skogsland. Hela 60 procent av dess yta är täckt av
skog, samma förhållande som här i Sverige, berättar Staffan Berg. Men trots att
landarealen bara är en tjugondedel av den svenska finns där ungefär lika många
skogsägare som här hemma. De enskilda skogsfastigheterna är bara några hektar
stora, vilket innebär att skogsbruket är småskaligt och mekaniseringsgraden låg.

SLOVENIEN ÄR BÅDE ETT GAMMALT och ett nytt land. Dess rötter sträcker sig
ner till 500-talet, men då i form av det område där man talade slovenska.
Till för bara ett drygt sekel sedan var landet en del av det Habsburgska väldet.
Det bidrar till att det de flesta slovenier idag ser sig ingå i den centraleuro-
peiska kultursfären.

Under mellankrigstiden ingick Slovenien tillsammans med Serbien och
Kroatien i vad som då kallades kungariket Jugoslavien. Under andra världs-
kriget ockuperades landet av Tyskland och Italien. Efter ett blodigt befrielse-
krig anslöt man sig sedan till Socialistiska Republiken Jugoslavien. Sedan
Sovjetunionen fallit sönder 1989 hände samma sak med Jugoslavien. Efter
ett kort krig med Jugoslavien erkändes Slovenien som självständigt 1991.
Landet orienterade sig sedan mot Västeuropa, men med nära kulturella och
ekonomiska band med övriga före detta jugoslaviska delrepubliker. Sedan år
2004 är Slovenien medlem i både Nato och EU.

– Idag är Slovenien ett uppskattat turistland, berömt för sin natur och
många trevliga spa-anläggningar, säger Staffan Berg. Ur skogligt perspektiv är
det intressant därför att all skog brukas med hyggesfria metoder. Traditionella
kalhyggen är inte tillåtna. Sedan några år pågår ett kunskapsutbyte mellan Sve-
rige och Slovenien där Skogsstyrelsen, SLU, Skogforsk och Sveaskog medver-
kar. Syftet är att de båda länderna ska utbyta erfarenheter och lära av varandra.

Resan leds av Staffan Berg, Monteforesta,
med förflutet som forskare vid Skogforsk och
mer än 30 års erfarenhet av skogs-
bruksfrågor i Skandinavien,
övriga Europa och Kanada.

Under resan medverkar också Niko Rainer,
distriktschef vid den slovenska skogsstyrelsen (ZGS).

Språk: Svenska och engelska.

Researrangör: Skogshistoriska Sällskapet har engagerat reseföre-
taget Specialresor som svarar för alla praktiska detaljer i samband
med resan. Specialresor har stor erfarenhet av liknande resor och
åtnjuter högt anseende som arrangör av kvalitetsresor.

Pris per person: 13 830 kr (Enkelrumstillägg: 2 000 kr)

I priset ingår:

- Flygresor Arlanda/Göteborg/
Köpenhamn–Ljubljana/Zagreb
tur och retur.
- Alla bussresor.
- Tre övernattningar i Ljubljana.
- Två övernattningar i Terme Čatež,
inkl. tillgång till spa-området.
- Alla inträdesavgifter och
guider enligt programmet
- Fyra luncher och fem
middagar inkl. bords-
vatten
- EU-moms, 2,67 %.
- (Avdragsgill för företag
med F-skatt)
- Resegaranti enligt den
statliga resegarantin.

Tillkommer:

- Måltidsdryck utöver vatten.
- Avbeställningsskydd och ev. reseförsäkring.

Anmälan: Direkt till Specialresor, "först till kvarn", senast 31 maj
antingen på telefon 054-18 89 00 (telefonid: kl 10–12 och 13–15)
eller e-post: info@special-resor.se

Frågor om resan: Staffan Berg, telefon 0705-18 85 05 eller
epost: monteforesta.staffan@outlook.com

Skogslandet Slovenien

Program

Måndag 28 september

Avfärd från Arlanda kl 06.15, Landvetter kl 06.00
och Kastrup kl 06.45. Byte i Frankfurt. Ankomst till
Ljubljana kl 10.30.

Inkvartering på centralt belägna Hotel Ljubljana
Park, där vi kommer att bo de närmaste tre nätterna.

Under eftermiddagen blir det en guddad rundtur
i den vackra staden som av EU häromåret utsågs till
"Europas grönaste huvudstad". Gemensam middag
på restaurang i Ljubljana.

Tisdag 29 september

Vi reser västerut till den lilla staden Idrija. Där möter
oss vår värd för besöket i Slovenien, Niko Rainer,
distriktschef vid den slovenska skogsstyrelsen (ZGS),
som kommer att följa oss de närmaste fyra dagarna.
Här besöker vi den UNESCO-skyddade kvicksilvergru-
van i Idrija som började brytas vid mitten av 1700-talet.
Vid sidan av en spansk gruva var den störst i världen.
Här ansluter också personal från skogsstyrelsen som
berättar om hur de slovenska skogarna sköts historiskt.

På återresan till Ljubljana stannar vi till vid Cerkno
och besöker partisansjukhuset Partizanska bolnica
Franja från andra världskriget. Anläggningen ligger
i en otillgänglig klyftdal och upptäcktes aldrig av de
ockuperande tyskarna. Gemensam middag på restau-
rang i Ljubljana.

Onsdag 30 september

Vi åker till staden Bistra, som ligger i vad som kan
kallas ett slovenskt "Bergslagen". Här ligger Sloveniens
tekniska museum i en före detta klosterbyggnad från
1200-talet. Museet ger en bra bild av hur vattenkraft,
skogsbruk och gruvnäring samverkat och bidragit till
landets utveckling. Det rymmer också en fin samling
av tidiga motorfordon.

I Bistra träffar vi också
generaldirektören för den
Slovenska skogsstyrelsen,
Damjan Oražem, som
tecknar bilden av hur
landets skogar brukas
och utnyttjas idag.

Tillbaka i Ljubljana
på eftermiddagen med
tid för egna strövtåg.
Gemensam middag på
restaurang i Ljubljana.

Torsdag 1 oktober

Vi lämnar hotellet i Ljubljana och åker mot
gränstrakterna mot Kroatien. Området kallas
Gorjanci, ett böljande landskap med omväx-
lande höjder och slätter. Här inleder vi med ett
besök på klostrets lott i Kostanjevica vid floden
Krka. Där tar vi del av hur man förr skötte bok-
skogen och besöker också klostrets bokskogs-
reservat. Därefter åker vi vidare till Kartusianer-
klostret i Pleterje där vi får berättat för oss om
denna ordens historia i Slovenien. Vi får också
höra om propellers uppfinnare, Josip Ressel,
som experimenterade med olika konstruktioner
redan på 1820-talet. Alldeles intill finns ett
friluftsmuseum med traditionella trähus som
vi också besöker.

Eftermiddagen ägnas åt ett bokskogsområde
i Krakovo, där vi diskuterar förnyelse och skötsel
av bokskog.

En tidig middag serveras på en restaurang
specialiserad på det traditionella slovenska
köket. Vi tar farväl till Niko Rainer och färdas
sedan vidare till Terme Čatež där vi ska över-
natta och tillbringa hela fredagen.

Fredag 2 oktober

Heldag på spaläggningen Terme Čatež,
en av de mest utvecklade i den här
delen av Slovenien, som ju är berömt
för sina många termalbad. Flera av dem
räknar sina anor till romartiden. Terme
Čatež har ett rikt utbud av olika typer av
bad och behandlingar. Lunch på egen
hand. Gemensam middag på kvällen.

Lördag 3 oktober

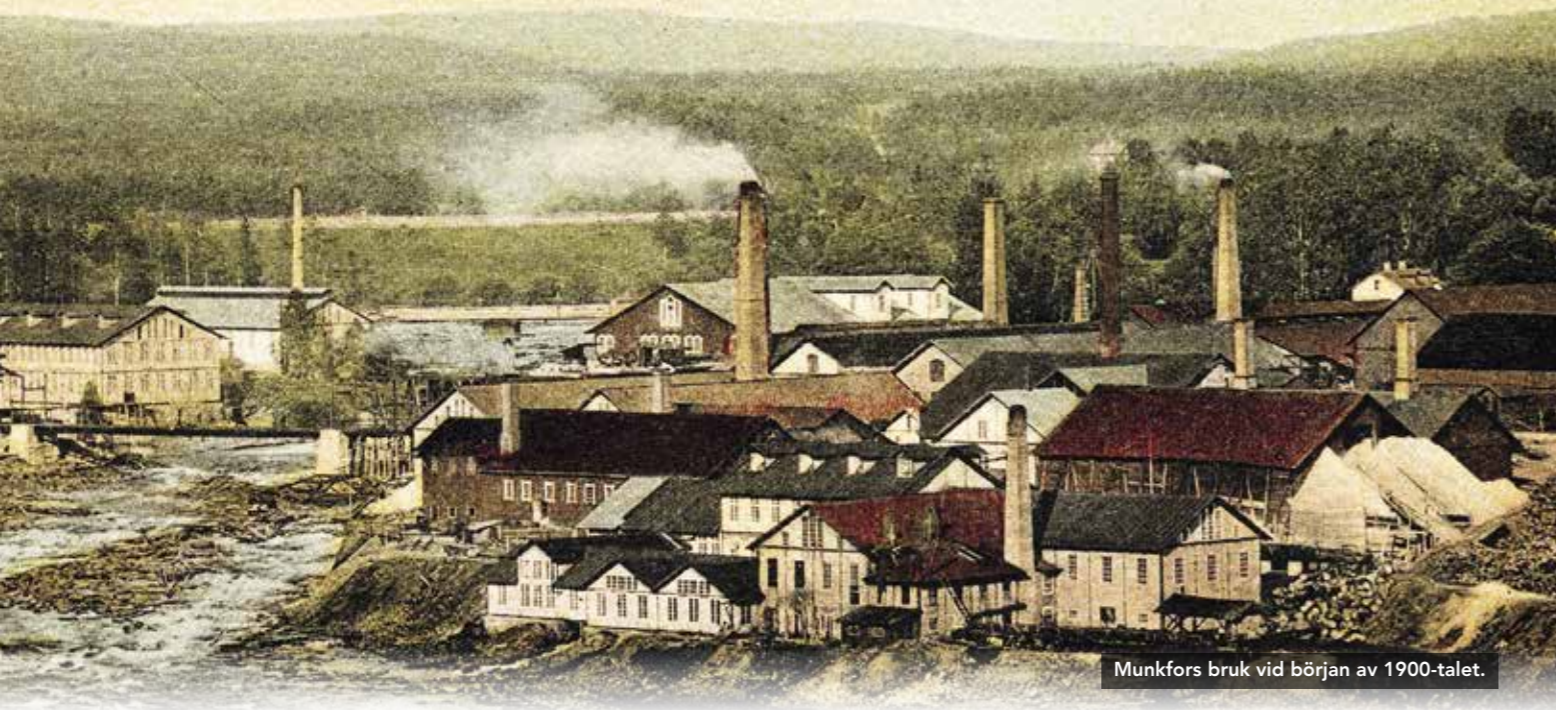
Avfärd från Terme Čatež på förmidda-
gen. Hemresan går via Zagreb i grann-
landet Kroatien.

De som ska åka till Kastrup får gott
om egen tid i Zagreb, då deras flyg går
först kl 17.30. Byte i München. Ankomst
till Kastrup kl 21.35.

De som skall åka till Arlanda och
Landvetter åker direkt till flygplatsen.
Avfärd kl 13.40.

Byte i München. Ankomst till Arlanda
kl 17.40 och till Landvetter kl 18.00.

Värmland: Verksamheterna förgår – men skogens roll består

Munkfors bruk vid början av 1900-talet.

Med först järnbruk, därefter sågar och slutligen massa- och pappersbruk intog Värmland tätplatsen när Sverige förvandlades från bondeland till industriland. Baserat på seklers erfarenheter tar man på nytt täten, nu i racet mot en hållbar framtid. Skogen har fortsatt huvudrollen.

AV LENNART STOLPE

» ENLIGT LEGENDEN OM Olof Trätälja i Snorre Sturlassons Heimskringla var Värmland på 600-talet obebott. "Där fanns bara skog och vilda djur."

Olof, som var på flykt undan hämnarna av sin fars, Ingjald Illråde, missdåd, slog sig ned i södra Värmland och började bryta mark i skogen och odla upp landet. När hans fiender fick höra talas om detta gav de honom öknamnet Trätälja – en som arbetade istället för att ägna sig åt mera ärofulla ting som att vara ute och kriga och röva.

Det är förstas en legend, men ändå kanske en symbolisk beskrivning av Värmlands historia. Värmland har karakteriserats av skog med gläntor av uppodlad mark, varav den mesta har funnits i söder längs Vänerkusten. Skogen har varit alltså närvarande även om synen på den har förändrats under århundradena. Och värmlänningar är inte så stridslystna.

MERPARTEN AV SKOGARNA VAR ursprungligen "ödemark". I närheten av bebyggelsen gav den ved och byggnadsmaterial, den var betesmark och den var jaktmark för adeln och kungamakten. Att röja skog och odla upp marken var en berömlig gärning och Orts- och gårdsnamn som i

Lennart Stolpe är teknologie doktor och var tidigare utvecklingschef vid Gruvöns bruk. Han har också varit adjungerad professor i paperteknik vid Karlstads universitet och skrev flera kapitel i det omfattande verket *Papper och massa i Värmland, utgiven av Skogsindustriernas historiska utskott 2010*.

Värmland slutar på -rud anger att här har man gjort just detta.

När Sverige blev en stat på 1500-talet var det angeläget för kungamakten att öka befolkningen för att kunna dra in mera skatt och rekrytera soldater och man uppmuntrade på olika sätt uppodling av skogsmark. Från den östra rikshalvan Finland kom, med statens stöd, svedjefinnar från Savolaks som med sin speciella svedjeröjningsteknik och sin riktgivande svedjeråg var effektiva uppodlare av skogsmark. Vi fick våra finnskogar, inte bara i Värmland.

VID DENNA TID BÖRjade man dock se ett visst värde i skogens träd, nämligen i form av trätjärna. I slutet av medeltiden hade både den civila och den militära skeppsfarten utvecklats enormt i Europa. Fartygen byggdes av trä och för att täta och impregnera dem användes trätjärna och beck. Trätjärna var en av Sveriges viktigaste exportvaror under perioden 1600–1850, men ur värmländsk synpunkt var detta av mindre betydelse. Det var istället Österbotnen, i den finska delen av Sverige, som stod för tre fjärdedelar av denna produktion, senare Småland och Norrland. I Värmland blev det istället järntillverkning som kom att stå för den stora förbrukningen av skog.

JÄRNANVÄNDNING OCH järntillverkning började i Sverige naturligt nog i den period som kallas järnåldern, från ca 500 f.Kr. Råvaran var rödjord eller myr- och sjömalin, det vill säga järnoxider som avlagrats i fuktiga miljöer. Man blandade den rostade malmen med träkol i en enkel blästerugn av lera och sten, antände kolet och blåste in luft med blåsbälg genom ett eller flera hål och efter en stund kunde ett stycke rent järn krasas fram. Dessa "osmundar" av smidbart järn vägde kanske 3 hekto och kunde användas till att smida både svärd och plogbillar. Med tiden växte blästerugnarna i storlek och utvecklades till masugnar, varav de troligen äldsta i Europa fanns i den svenska Bergslagen på 1100-talet.

Nu hade man kommit på att det fanns järnmalm också i berg och den malm som fanns i Bergslagen var speciellt lämplig för järnframställning i masugn. Det järn som kom ut ur en masugn var dock inte smidbart, kolhalten var för hög. För att minska kolhalten krävdes en extra process. Tackjärnet från masugnen upphettades igen till halvsmält tillstånd och bearbetades med "hammare" drivna av vattenkraft. Kolhalten sjönk och järnet blev smidbart.

1

1. **Svedjebränning** har tillämpats i Sverige sedan urminnes tider, men med de finska invandrarna på 1600-talet blev den omfattande i bland annat Värmland. Den finska "huhtametoden" gav goda skördar. Bilden togs 1911 i Mangskog av Nils Keyland. Nordiska Museet.

2. **Tjärdalar** kunde se ut på olika sätt: Här är den uppbyggd som skålformad "gryta". Tjärdalen fylldes med tallstubbar, huggna i småbitar, och täcktes med grästov, varefter den tändes och fick brinna med ett minimum av lufttillförsel. Tjärnan samlades i botten och leddes ut i en ränna. Mediabanken SLU.

3. **Stångjärnshammare.** Mannen till vänster har just lagt en glödande järnklump på städet och bearbetar den med den väldiga hammaren. Efter ytterligare flera moment blir resultatet smidbart stångjärn. Skolplansch efter en målning av konstnären Olle Hagdahl 1946.

4. **Finnshyttan** omnämns redan på 1540-talet i Gustav Vasas jordebok. Hyttan lades ned på 1750-talet då bristen på skog i östra Värmland hade blivit akut. Den återuppstod 1872 och överlevde krisåren i slutet av 1800-talet. År 1925 blåstes hyttan ned definitivt. Bild: Digitalt Museum.

5. **Rökarna från de många tusen milorna** låg tät i de värmländska skogarna under flera hundra år. Målning av Anselm Schultsberg.

5

2

3

4

Den vanligaste produkten från denna process var stångjärn, som blev en viktig exportvara. Under 1600- och 1700-talen var Sverige världens största järnproducent och stod för 10 procent av världstillverkningen. En avsevärd del av denna produktion kom från Filipstads bergslag och skeppades ut via Kristinehamn. Vid den årliga "Fastingsmarknaden" där, blev det tradition att handelshuset i Göteborg, som stod för exportkontakterna, och bruksägarna i Värmland möttes och gjorde upp om järnpriset vilket sedan blev vägledande för världsmarknadspriset på järn.

Järntillverkningen krävde enorma mängder trä: vid brytning av malmen eldade man på berget för att det skulle spricka, i masugnarna matades träkol kontinuerligt in och vid stångjärnsmedjorna användes träkol för att smälta tackjärnet. Att tillverka ett ton tackjärn förbrukade nästan två ton träkol. Detta gjorde att det blev skogsbrist i närheten av gruvor och masugnar. Skogsbristen uppmärksammades av staten som uppmuntrade etablering av järnbruk i de skogrika delarna av västra Värmland. Där växte med tiden upp ett otal järnbruk varhelst det fanns vattenkraft att tillgå. På detta sätt blev det en "export" av tackjärn från gruvorna och masugnarna i östra Värmland till järnbruken längre västerut. Transporten skedde nästan enbart sjövägen, från Kristinehamn via Vänern

och uppströms vattendragen längre västerut i Värmland och Dalsland.

UNDER BÅDE 1600- OCH 1700-TALEN var det goda tider för bruksägarna i Värmland. De byggde praktfulla herrgårdar och levde herrgårdsliv av det slag som Selma Lagerlöf beskrivit i "Gösta Berlings saga". Den stora exportmarknaden var England, där skogarna sedan länge hade huggits ned.

När den industriella revolutionen tog fart i början av 1800-talet ökade också efterfrågan på järn, men samtidigt började nya metoder för järnframställning att utvecklas. I England fanns järnmalm, det var träkol för tillverkningen man saknade. Stenkol hade man däremot gott om, men det var oanvändbart för den tidens järntillverkningsmetoder. Nu utvecklades i England metoder där man förgasade stenkol och kunde använda gasen som värmekälla i järnbruken, den så kallade puddelprocessen.

Den industriella revolutionen gjorde att både levnadsstandarden och befolkningen ökade i England. Efterfrågan på sågade trävaror för bostadsbyggande ökade och de svenska handelshus som hade exporterat järn såg en ny marknad gry. Flera sågverk anlades på 1830-talet i Värmland av bland annat familjen Dickson och Uddeholmsbolaget. Men på grund av den intensiva kolningen som pågick under lång tid bestod

skogarna till stor del av främst yngre och medelålders bestånd. Det uppstod därför snart brist på grova träd och lämpligt belägna timmerskogar. Sådana fanns däremot i Norrland, dit timmerhandlarna drog vidare efter en tid. Sågverkens utveckling i Värmland gav dock upphov till de flottningsleder som kom att bli mycket viktiga för senare tiders virkestransporter.

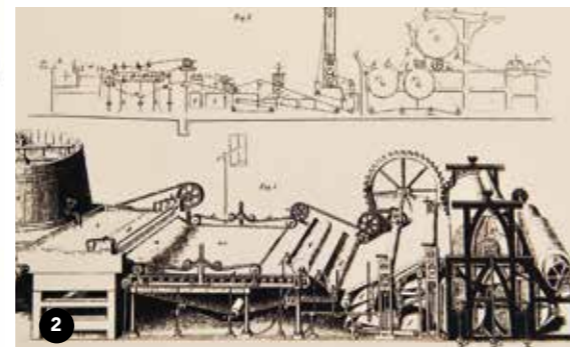
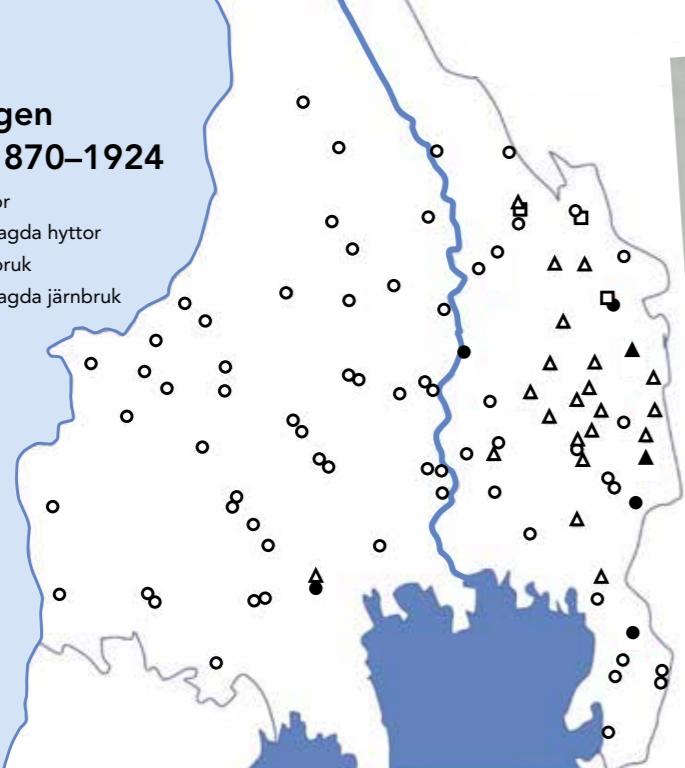
MÅLET FÖR JÄRNFÖRÄDLINGEN VAR ATT framställa hårdbart stål som kunde smidas och härdas till hårda och vassa verktyg och redskap. Ett sådant stål skall ha en kolhalt mellan 0,5 och 2 procent. Tackjärnet, som kom ur en masugn hade en kolhalt av 4 procent. Genom att bearbeta det med en jättelik, vattendriven stångjärnshammare sänktes kolhalten till under 0,5 procent. Järnet blev smidbart – men inte hårdbart. Stångjärnet måste sedan behandlas hos slutkunden för att öka kolhalten och bli hårdbart. I mitten av 1800-talet utvecklades flera processer, bland annat bessemermetoden, som på ett elegant sätt kunde reglera kolhalten i järnet till lämplig nivå. Denna och andra så kallade götstalsmetoder blev dödsstöten för de flesta av de värmländska järnbruken och under andra hälften av 1800-talet minskade antalet järnbruk väster om Klarälven från cirka 70 till bara ett fåtal. Ytterligare några år senare var de alla nedlagda, det sista var Borgviks bruk som

Forts. på nästa sida

Järnhanteringen i Värmland, 1870–1924

Fyllda trianglar Hyttor
Ofyllda trianglar Nedlagda hyttor
Fyllda cirklar Järnbruk
Ofyllda cirklar Nedlagda järnbruk

Källa: De värmländska järnbruken. Jalmar Furuskog, 1924.

- 1. Tysken Heinrich Voelter** uppfann "slipstolen" med vilken man kunde tillverka papper av ved. Den blev en stor framgång på världsutställningen i Paris 1855. Det första svenska träsliperiet kördes igång bara två år senare i Trollhättan. År 1900 fanns en tredjedel av de 100 svenska träsliperierna i Värmland.
- 2. En tidig pappersmaskin.** På 1830-talet kördes de första pappersmaskinerna igång i Sverige. Vid mitten av 1800-talet hade de slagit ut de en gång flera hundra handpappersbruken i landet. Bild: Holmen.
- 3. Järnbruket i Lesjöfors** förvärvades 1813 av handelsfamiljen Ekman från Göteborg som kompletterade det med ett sågverk.
- 4. Kymsbergs bruk i Gräsmark.** Den sodamassakokare – föregångare till sulfatkokarna – som installerades i 1871 resulterade i Sveriges första exportaffär med kemisk massa. Bild: Digitalt Museum.
- 5. Påfyllning av gengaskol.** Säcken är märkt "Källekol" efter uppfinnaren Torsten Källe i Säffle. Hans företag tillverkade egentligen utrustning för massaindustrin, men han såg efterfrågan och konstruerade också gengasaggregat. Bild: Bergshammars bygdeförening.
- 6. BillerudKorsnäs nya kartongmaskin** vid Gruvöns bruk är en av världens största. Och förpackningskartongen är den pappersprodukt som har den ljusaste framtiden av alla. Bild: Cordovan Communication.

Värmland forts.

"Vi sjunker med järnet men flyter med träet"

lades ned 1924. Järnbruksdöden hade drabbat Värmland med full kraft.

DETTA VAR NATURLIGTVIS EN SVÅR TID för människorna som hade varit beroende av järntillverkningen för sin försörjning. Svåra missväxtår i slutet av 1860-talet gjorde att svält och arbetslöshet ökade emigrationen till Amerika.

Några av bruksägarna gav dock inte upp hoppet om att driva sina bruk vidare i någon form. Räddningen kom i mitten av 1800-talet genom teknisk utveckling som revolutionerade en annan näringsgren, nämligen papperstillverkning. Tidigare hade papper tillverkats för hand, ark för ark. I början av 1800-talet uppfanns pappersmaskinen. Ökad läskunnighet genom införande av folkskolan på 1840-talet hade ökat efterfrågan på både brevpaper och tidningspapper. Detaljhandeln ökade till följd av att de restriktioner som tidigare begränsat den, avvecklades på 1860-talet. Det gjorde att förbrukningen av förpackningspapper för påsar och kartonger ökade.

Fram till mitten av 1800-talet hade lump – använda textilier av linne eller bomull – varit den

enda råvaran för papperstillverkning. Nu blev det brist på lump och stigande priser. Som svar på detta uppfanns under ett par årtionden tre olika metoder för att göra pappersmassa av trä.

Detta blev en mediarevolution, säkert i klass med dagens IT-revolution: Plötsligt var råvarutillgången "oändlig", skog fanns ju "hur mycket som helst", i alla fall i jämförelse med begagnade kläder.

FÖRST UT VAR SLIPMASSAN, en uppfinning av tysken Friedrich Keller och exploaterad av Voelter och Voith på 1850-talet. Slipmassatillverkning var en förhållandevis enkel process som inte krävde särskilt stora investeringar. Vad som behövdes var vattenkraft, skog och arbetskraft, det vill säga precis de resurser som hade frigjorts när järnbruken lades ned. En bruksägare lär ha myntat uttrycket "Vi sjunker med järnet men flyter med träet." Med början på 1870-talet byggdes därför ett avsevärt antal träsliperier i Värmland för att år 1900 uppgå till trettio stycken, en tredjedel av alla träsliperier i Sverige.

Slipmassan hade dock sina svagheter, styrkan på papperet blev ganska låg och papperet gulnade och åldrades snabbt. Två andra metoder för

massaframställning av trä hade också upfunnits några år efter slipmassan, sulfit- respektive sulfatmetoden. I båda kokades träflis med kemikalier som frilade mer eller mindre oskadade träfibrer. Slipmassametoden resulterade ju i istället i malda, korta fragment av fibrer. De kemiska metoderna gjorde att papperet blev avsevärt starkare än med slipmassa. Det åldrades också mycket långsammare. Sulfitmassan använde en starkt sur kokvätska och sulfatmassan starkt alkalisk. Utöver de trettio slipmassabruken fanns i Värmland år 1900 sex sulfitmassafabriker och tre sulfatmassafabriker, dessutom fyra pappersbruk, en del integrerade med massabruk. Det värmländska näringslivets förvandling från ett landskap dominerat av järnbruk till istället massa- och pappersbruk var därmed nästan fullbordad.

I BÖRJAN AV 1900-TALET FANNS ALLTSA på plats alla de metoder för massa- och papperstillverkning som används än idag. Den fortsatta utvecklingen innebar alltmer effektiva tillverkningsmetoder, maskinutveckling, större enheter, snabbare och större pappersmaskiner och masstillverkningsenheter.

En annan utveckling som kom att påverka industrin i sin helhet, men kanske allra mest träsliperierna, var framväxten av elektriciteten. När det visade sig att man kunde driva stora maskiner med elektricitet, speciellt sedan trefas-systemet hade utvecklats i slutet av 1800-talet, och kraftledningar började byggas, var man inte längre beroende av att ha fabriken liggande i anslutning till ett vattenfall. De flesta träsliperierna byggdes därför om till kraftverk.

Ytterligare industrigrenar har, som underleverantörer till massa- och pappersindustrin, under årens lopp varit indirekt beroende av skogen. Maskintillverkare som Karlstads Mekaniska Werkstad, KMW blev från slutet av 1800-talet en framstående tillverkare av pappersmaskiner och utrustning till massafabriker. Källe regulator i Säffle blev, med start på 1920-talet, en världsberömd tillverkare av styr- och reglerutrustning till processindustrin, framför allt masstillverkning.

KOLNINGEN I DE VÄRMLÄNSKA SKOGARNA hade efter järnbrukens tillbakagång avtagit avsevärt och den kvarvarande järntillverkningen baserades allt mer på importerad koks. Ett tillfälligt uppsving för träkolstillverkning kom under andra världskriget då många gengasaggregat drevs med träkol. Koltillverkningen skedde dock sällan i kolmilor utan i ugnar under bättre kontroll

och säkerhet. Även ved kunde användas i en del gengasaggregat. Ved för uppvärmning blev också en viktig marknad för skogsprodukter under denna tid, speciellt i städer, där annars kol och koks hade blivit ett vanligt bränsle för uppvärmning, men som under kriget blev svåråtkomligt. Massa- och pappersindustrins vedförbrukning sjönk också under kriget på grund av avspärning och åtföljande exportnedgång. Till viss del kunde detta kompenseras med en del udda användningsområden för produkterna, till exempel pappersmassa som kreatursfoder.

Efter andra världskriget kom en uppgångstid för vedförbrukande industrier, såväl för sågverk som massa- och pappersindustrier. Samtidigt skedde en strukturrationalisering med nedläggning av mindre enheter och utbyggnad av större. Speciellt när kraven på miljövård ökade på 1960-talet lades de flesta sulfitmassafabriker i Sverige ned, så även i Värmland. Idag finns ett av Sveriges tre sulfitmassabruk i Värmland, nämligen Nordic Paper Säffle, ursprungligen Billeruds Bruk och starten för Billerudskoncernen.

IDAG FINNS I VÄRMLAND SJU massa- och pappersbruk kvar av de 52 som en gång fanns. Två av dessa är några av de största i landet: Skoghalls Bruk tillhörande Stora Enso och Gruvöns Bruk tillhörande BillerudKorsnäs. Det senare

stärkte sin ställning ytterligare genom den nya kartongmaskin som kördes igång hösten 2019.

Antalet sågverk av någon betydelse är fyra. Men de sammanlagda produktionsciffrorna är högre än någonsin och utvecklingen fortsätter.

Även järntillverkningen har strukturrationaliserats. Efter den mest intensiva nedläggningsperioden i slutet av 1800-talet återstod 1925 ett tiotal järntillverkande företag. Då hade skogens betydelse för järntillverkningen minskat avsevärt. Idag är antalet järn- och stålföretag nere i tre och träkolsanvändningen obefintlig. Järnmalmsgruvorna stängdes en efter en och 1980 lades den sista gruvan i Värmland ned.

MEN SKOGEN BEFÄSTER IDAG SIN ställning som Värmlands framtidsnäring nummer ett, bland annat genom investeringen i Grums och det världsledande företagsklostret Paper Province. Det består av drygt 100 medlemsföretag som med skogen som bas tillsammans arbetar för en hållbar utveckling och för att nå de globala målen inom Agenda 2030. ●

Så kan man kartlägga gårdens historia via webben

Möjligheterna att själv forska i en gårds historia är idag större än någonsin. Digitaliserade arkiv gör att merparten av jobbet kan utföras hemma vid datorn. Detta var huvudtemat för en av fjolårets exkursioner, den i Länghem.

AV LARS KLINGSTRÖM

Här kan man söka på nätet

LANTMÄTERIET

Lantmäteriets historiska kartor

PÅ LANTMÄTERIET FINNS en enorm skatt av historiska kartor – mer än en miljon. Det finns kartor från i princip hela Sverige. De äldsta är från 1628. Alla är gratis åtkomliga via nätet. Många av kartorna är också oerhört vackra, nästan som konstverk. Man kan både köpa högupplösta kartfiler och själv skriva ut dem eller beställa utskrifter på papper i originalformat. Där finns också handledningar som guidar om hur man söker. lantmateriet.se

ArkivDigital

ARKIVDIGITAL ÄR PRECIS SOM NAMNET SÄGER ett digitalt arkiv som ger tillgång till omkring 100 miljoner dokument i datorn. Det handlar framförallt om äldre kyrkböcker men också om husförhörslängder och andra historiska dokument.

ARKIVDIGITAL ÄR EN BETALTJÄNST som man prenumererar på. För en månad kostar det 395 kronor och för helår 1 795 kronor.

OCKSÅ HÄR FINNS EN OMFATTANDE HANDLEDDNING. Genom att fritt ladda ner en demoversion får man en bild av möjligheterna med ArkivDigital.

INTRESSANT OCKSÅ ÄR ATT den bildskatt i form av flygbilder av svenska gårdar, som i kommersiellt syfte togs från och med mitten av 1900-talet, numera också finns i ArkivDigital. www.arkivdigital.se

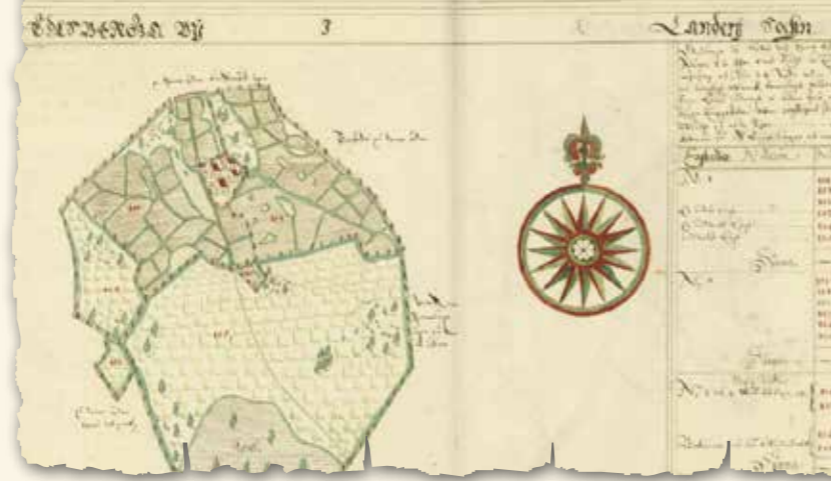
Riksarkivet

HÄR FINNS SVERIGES STÖRSTA DIGITALA ARKIVSAMLING med kyrkböcker, fastighetsböcker, kartor, skattelängder, bouppteckningar och mycket, mycket annat. Totalt mer än 146 miljoner sidor.

KRÄVER REGISTRERING OCH LÖSENORD. Också här finns en omfattande handledning som är till god hjälp i sökarbetet.

riksarkivet.se/digitala-forskarsalen

Googla: Sveriges äldsta geometriska kartor

Grundtips

1. Börja med att söka efter historiska kartor. De ger ofta mersmak att söka sig vidare.
2. Kolla i de digitala arkiv som är uppräknade här intill. Det ger en uppfattning om deras möjligheter. Ta vara på de tips som finns i de handledningar som arkiven erbjuder.
3. Ta hjälp av någon som jobbat med släktforskning. Eller gå med i någon släktforskarförening. Det kan vara en bra början för att komma över den första tröskeln.
4. Den skrivstil som de flesta äldre arkivhandlingar är skrivna med är svårläst för dagens människor. I Riksarkivets webbutik finns en CD med läromedlet "Handskrifter 1339–1926". Det är självinstruerande och hjälper den som vill bli bättre på att tolka äldre tiders handstilar.

Gårdsarkiv

Många större gårdar har likt Torpa stenhus egna arkiv som kan ge information om sådant som inte finns i de gängse arkiven. En del av de arkiven finns idag vid officiella arkivinstitutioner. Sök i Nationella arkiv-databasen: www.nad.riksarkivet.se

Ta reda på hur gammalt huset är

Åldern på timmerhus går nästan alltid att fastställa genom så kallad dendrokronologi, det vill säga genom att analysera bredden på årsringarna. Också i stenhus brukar det finnas regler, takstolar eller andra tillräckligt grova trädetaljer för att en sådan analys ska ge resultat. Utförs av Laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi vid Lunds universitet. www.geol.lu.se/dendro

NÅGRA TIPS. Generellt gäller att när man söker efter person eller fastighet så måste man känna till socken och län. Dagens län är ofta sammanslagningar av äldre och det är de äldre som gäller. Letar man efter bouppteckningar eller domar måste man också känna till häradets namn.

SÖKER MAN PÅ LANTMÄTERIET – HISTORISKA KARTOR via kartan så fungerar moderna län, dagens kommuner och orter men vid Avancerat sök får man säkrare träff om man kan socken och gammalt län.

Exkursionen i Länghem

Värdar för exkursionen var makarna Elisabeth och Roland Lyhagen. De tilldelades år 2016 Skogshistoriska Sällskapets utmärkelse Örtugen för sin bok om frälsehemmanet Strömmen, där de efter idogt arkivsök kunnat kartlägga hela dess historia. Också Örjan Hill, författare till boken Kunskap om skogens historia medverkade och delade med sig av sina kunskaper om hur man kan söka sig bakåt i tiden. Han guidade också initierat under besöket på det intressanta medeltidsslottet Torpa stenhus som inledde exkursionen.

Exkursionen avslutades hemma hos makarna Elisabeth och Roland Lyhagen på gården Strömmen, en gång i tiden frälsehemman under Torpa stenhus.

Spännande besök på Torpa stenhus

Exkursionen i Länghem inleddes med besök på Torpa stenhus, ett av Sveriges bäst bevarade och magnifika medeltidsslott. Historikern Örjan Hill och slottets ägare Pehr Zethelius förmedlade dess minst sagt fascinerande historia.

AV HANS-JÖRAN HILDINGSSON

» DET FÖRSTA STENHUSET uppfördes omkring år 1470 av riksrådet Arvid Knutsson. Det tillkom i en tid då förmögna borgherrarna hade ekonomiska intressen i handel med boskap och livsmedel genom Ätråns och Viskans dalgångar. Samtidigt var 1400-talet en orolig tid. Förutom de ständiga danska krigshoten ägde flera bondeuppror rum i bygden. Den medeltida byggnaden på Torpa fungerade både som försvars- och handelsborg.

PÅ 1500-TALET BEBODDES TORPA av riksrådet Gustav Olofsson Stenbock. Genom sin hustru, Brita Eriksdotter Leijonhufvud var han svåger med kungen – Gustav Vasa. Seden den 1551 blivit änka för andra gången blev han, efter ett besök på Torpa, förtjust i deras dotter, den blott 16-åriga Katarina Stenbock. Gustav Vasa var då nästan 40 år äldre än den unga flicka han uppvaktade. Vad den unga Katarina ansåg var det knappast någon som frågade efter, men det framgår tydligt av uppgifterna om att hon försökte gömma sig då han anlände till Torpa för att fria. Men naturligtvis hade hon inget för det. Familjen Stenbock stöttade giftermålsplanerna som ytterligare skulle stärka banden med kungamakten. Året därpå, 1552, stod bröllopet i Vadstena.

Under 1500-talets senare del moderniserades slottet. Bland annat byggdes en fjärde våning, trappornet tillkom, taken höjdes och salarna dekorerades med vackra målningar.

Den rikt dekorerade riddarsalen. Foto: Torpa stenhus

Sedan Sverige intagit rollen av en stormakt på 1600-talet ökade kraven på komfort och elegans. Men den dåvarande slottsherren, Gustav Otto Stenbock, brydde sig inte om att förändra det gamla slottet, utan löste sin bostadsfråga genom att uppföra ett helt nytt hus av timmer. Slottet användes bara för representation.

Från den Stenbockska ätten övergick Torpa år 1765 genom arv till ätten Siöblad och där efter, år 1787 till ätten Sparre. År 1927 tillföll gården Ebba Marianne Charlotte Storckenfelt,

gift med kammarherren Fritz Adolf Zethelius. Men även om namnen på ägarna har skiftat så har gården vandrat mellan föräldrar, barn och syskon i mer än ett halvt årtusende.

NUVARANDE ÄGAREN Pehr Zethelius är sonsons sonsons dotterdotters sonsons sonsons son till Arvid Knutsson, som uppförde huset på 1470-talet. Sannolikt en av Sveriges äldsta ägarlängder. ●

Sten gjorde sina första lärospån i skogen för 80 år sedan

Sten Nordquist från Boxholm har ett långt skogsliv bakom sig.

Bara 15 år gammal bestämde han sig år 1940 för att pröva hur han skulle trivas med att arbeta i skogen. Det gjorde han – och där blev han kvar till pensionen 1990 efter att under merparten av åren ha tjänstgjort som skogvaktare och planläggare vid Boxholms skogar.

AV LARS KLINGSTRÖM

» – JAG HAR ALDRIG ÅNGRAT mitt yrkesval. Tidigt var jag på det klara med att jag skulle ägna mig åt något som hade med natur att göra: hav, fjäll eller skog. Och eftersom det var långt till både fjällen och haven från Boxholm medan skogen stod utanför knuten var svaret på frågan givet.

Utrustad med hacka markberedde han hösten 1940 ett hygge utanför samhället. Våren därpå inledde han sin skogliga bana på allvar med en månads plantering, innan han fick i uppdrag att hugga kolved.

– Någon inläring i jobbet var det aldrig tal om. Förmannen meddelade grundprinciperna: tre meter långa bitar och två barkränder per bit för att veden skulle torka bättre. Sen var det bara att sätta igång och hugga. Vid den tiden handlade det fortfarande främst om att använda yxa. Kapningen utfördes dock med bågsåg, men det fanns skickliga huggare som också apterade stockarna med yxa.

På vanligt sätt lade man upp veden i ”res” i v-form, den understa stocken på en sten eller stubbe och så nästa på denna tills reset blev cirka en meter högt. De bästa kolvedshuggarna klarade 25–30 res om dagen. Betalningen var 42 öre per res!

STEN TRIVDES MED SKOGSJOBDET men insåg snart att för att höja förtjänsten så behövde han förbättra sin arbetsteknik. Efter kontakt med länsarbetsnämnden anmälde sig han och en kamrat därför till en av deras huggarkurser. Sådana arrangerades i alla län för att täcka den brist på skogsarbetare som uppstått som effekt av avspärrningstidens kraftigt ökade behov av både brännved och kolved.

– Vi erbjöds plats på en huggarkurs utanför Hjortkvarn i norra Östergötland, just på gränsen till Närke. En regnig söndagseftermiddag i augusti 1941 steg vi av rälsbussen vid en enslig hållplats mitt i skogen. Sedan cyklade vi en halv mil till huggarförläggningen. Där fanns redan

en brokig samling medelålders huggare, som alla saknade skogliga erfarenheter: en österrikare, två finländare, två avmönstrade sjömän, två stockholmare och ett par norrköpingskillar, varav den ena just hade muckat från ”kåken”. De flesta var ditslussade av de sociala myndigheterna. Själv var jag 16 och min kompis 19.

Sten och hans kamrat stannade på huggarkursen i sju veckor.

– Misstankar väcktes om att kocken stulit mat som han sålt. Stämningen försämrades och vi trivdes inte. Domänverkets löfte om fri hemresa efter en månad infriades inte och istället cyklade vi de tretton milen till Boxholm.

Väl hemma återgick Sten till gallringskogen, nu som skogspraktikant, och blev efter några månader tillfrågad om han kunde delta i kolningen av en mila tillsammans med en annan praktikant.

– En sån chans missade jag ogärna trots att mina erfarenheter av kolning inte sträckte sig längre än till Dan Anderssons skrifter. Speciellt som vi skulle få den mycket erfarne kolaren Oskar Andersson som handledare.

Det blev en lärorik tid. De båda praktikanterna fick inte bara lära sig att kola, de fick också ta del av Oskars många minnen från kolarskogen.

– **HAN VAR EN ENASTÅENDE BERÄTTARE** och det blev oförglömliga stunder för oss ungdomar i kolarkojan. Han stod i nära samklang med både själva naturen och de krafter som styr den. När han var på rätt humör kunde han glänta på lockertill till sina övernaturliga kunskaper och praktiserade dem en gång när han under mystiska former såg till att vårtorner på min kompis fingrar försvann.

– Människor som Oskar finns knappast idag. Han var född i en tid då naturen sågs som ett väsen. Han menade att för att bli en helgjuten skogsmänniska räckte det inte med att kunna utföra de praktiska bestyren. Det var lika viktigt att uppfatta också naturens mer sublimes nyanser för att nå harmoni i tillvaron. Man kan kalla det

mystik eller vidskepelse, men hans klokhet och ödmjukhet bar syn för sägen. Det låg mycket i vad han delgav oss.

Under resten av 1940-talet bestod Stens arbete som skogspraktikant att vara en slags assistent till en skogvaktare. Det innebar ofta väldigt växlande arbetsuppgifter och att ingen dag var den andra lik. År 1950 sökte han in på Statens förberedande skogskurs i Storsund i Norrbotten.

– Det var svårt att komma in på den tiden. Konkurrenterna om platserna var stenhård. Vi var 74 sökande om bara 18 platser, men jag hade lyckan att knipa en av dem.

Efter avslutad utbildning fick han en tjänst som först extra skogvaktare och snart nog ordinarie på Boxholms skogar.

– Jag kom in i en brytningstid. Den skogstaxering som genomfördes på Boxholms marker 1949 hade gett tydliga besked om de tidigare decenniernas bländnings förödande effekter på virkesproduktionen. De följande åren präglades av ändlösa diskussioner om vad man skulle göra åt problemen och hur virkeskapitalet skulle kunna restaureras.

– **MEN VISST KAN JAG SAKNA DET** tidiga 1950-talets skogslandskap så som det tedde sig här i södra Östergötland. Det var betydligt mer mosaikartat än idag med sina insprängda odlings-

och betesmarker. Avsaknaden av kalhyggen och likåldriga bestånd gav skogarna en homogen och samtidigt småskalig karaktär. Men det var ju inte av några miljö- eller upplevelsemässiga skäl som skogarna såg ut så här. Ambitionen att producera mycket virke var lika hög då, men man hade inte de kunskaper och tekniska hjälpmedel som senare tider fört med sig.

Sten fick sedan vara med om att införa det ”moderna” skogsbruket i Boxholmsskogarna. Bland annat i form av den första skogstraktorn, den legendariska ”Bamse” som kom på 1950-talet.

– Men hästarna hängde med länge. Det sista hästslättet kördes ut på vårvintern 1970. Jag tycker att hästarna och deras körkarlar är värda en hyllning. Utan deras insatser skulle det aldrig ha blivit något av det svenska skogsbruket. Så mycken muskelkraft för att föra fram virke genom obanad terräng, på basvägar och över myrar och isar. Jag har den största respekt för den kunskap och det handlag som körkarlarna besatt. Ja, det gäller alla skogsarbetare. Så många kloka, eftertänksamma karlar som utan att knota nötte hårt på sina kroppar. Det är nästan så att jag blir röd.

NÄR STEN NU BLICKAR TILLBAKA PÅ sina många år i skogen konstaterar han att det

En arbetsdag i slutet av 1940-talet

SOM PRAKTIKANT VAR MAN NÅGOT av en ”kastklabb” och fick utföra alla möjliga jobb. En vintermåndag år 1948 hade jag fått i uppdrag att aptera virke på en ensligt belägen avverkning. Jag fick skjuts i bolagets bil tillsammans med forstmästare Wisén som skulle på förrättning i Malexander. Jag steg av 16 km från Boxholm intill en vik av sjön Sommen. Där skulle chauffören och Wisén hämta mig mellan klockan fyra och halv fem samma eftermiddag.

MED EN LÅNAD SPARK FÄRDADES JAG sedan fyra kilometer på isen innan det var dags att spänna på skidorna för de återstående två kilometrarna till avverkningen. Det blev en svettigt tur i lössnö men till slut hörde jag välkända ljud av yxhugg och hälsades välkommen av huggaren Gunnar i Bjärhult. Snabbt fixade han törved och gjorde en brasa. Stärkt med kaffe ägnade jag sedan dagen åt att aptera 150 av de stammar som Gunnar fällt veckan innan. Skogsarbetarna var vid den här tiden inte betrodda att själva utföra apteringen. Det var ett arbete som utfördes av utbildat folk, dit jag nu tydligen räknades.

UNDER DAGEN FÖRÄNDRADES VÄDRET. När det var dags att vända tillbaka blåste det friskt och det hade börjat snöa. Skidfärden genom skogen gick bra, men sparkturen över isen blev desto jobbigare. Motvinden var hård och snöfallet ymnigt. Dock lyckades jag ändå nå mötesplatsen på utsatt tid. Men där fanns ingen väntande bil. Jag var genomsvettig och efter att stampat en kvart började jag gå mot Boxholm, med förhoppning att snart möta Wisén i bilen.

MEN FÖRGÄVES, OCH EFTER EN TIMMES VANDRING på den ödsliga vägen insåg jag att han inte skulle dyka upp. Ingen annan bil som jag skulle ha kunnat lifta med dök heller upp. Istället gick jag hela vägen, de 16 kilometrarna till Boxholm och skogskontoret där jag hämtade min cykel och tog mig hem. Totalt slutkörd men prisande min, på den tiden, goda fysik som jag skaffat mig genom hårt arbete och orientering.

DAGEN DÄRPÅ TRÄFFADE JAG FÖRSTÅS forstmästare Wisén. Han hade glömt bort att jag skulle bli hämtad men urskuldade sig inte utan kommenterade torrt: ”Det är sänt man får räkna med i det här yrket”.

SÅDANA VAR RELATIONERNA mellan chefer och underlydande i skogsbruket på den tiden.

Skogshistoriska Sällskapets Årsberättelse 2019

Skogshistoriska Sällskapet är en ideell förening som verkar för att skogshistoriska värden uppmärksammas, bevaras och används samt främjar skogshistorisk forskning och kunskapspridning. Sällskapet bildades 1990 med ambitionen att vara en samlingspunkt för personer med intresse för skogs- och kulturhistoria.

FÖR ATT FRÄMJA SITT SYFTE anordnar Skogshistoriska Sällskapet exkursioner, seminarier och resor, publicerar en tidning och en årsskrift, delar ut belöningar, samt bedriver annan med Sällskapets syfte förenlig verksamhet.

STYRELSEN HAR UNDER VERKSAMHETSÅRET hållit sju protokollförda möten, varav två i anslutning till årsstämman.

ÅRSSTÄMMAN HÖLLS I JÖNKÖPING DEN 20 MARS med Sydved som värd. Thomas Agrell, virkeschef på Sydved presenterade det 40-åriga företaget och berättade om hur marknaden för virke och bio-bränsle håller på att förändras. Örtugspriestagaren Helena Lundgren-Landin höll ett anförande om Lustenbåtarna på Klarälven utifrån sin bok med samma titel. Arkeologen och kulturhistorikern Ådel Westbö Franzén från läns museet gav en delvis ny bild av Smålands många röjningsrösen. Ulla Ekedahl, med ett långt förflutet som anställd vid Munksjö, berättade om Munksjö och de båda herrarna Janne Lundström och Ottonin Ljungquist som vid 1800-talets mitt gjorde Jönköping känt för både tändstickor och takpapp. Dagen avslutades med ett besök på Munksjö museum med Ulla Ekedahl som guide.

UNDER ÅRET GENOMFÖRDES ett omfattande exkursions- och seminarieprogram med totalt tio aktiviteter. Alla våra aktiviteter med bakomliggande skogshistoria finns att läsa om i Skogshistoriska Tidender nr 2-4. Till de exkursionsvärdar som medverkat till att fler än 550 deltagare under året fått högklassiga presentationer på exkursionsobjekten, riktar vi ett hjärtligt tack. Vi vill även tacka de företag och organisationer som varit med och sponsrat dessa aktiviteter.

MEDLEMSTIDNINGEN har som vanligt kommit ut med fyra nummer (24, 24, 16 och 20 sidor). Årsskriften, med rubriken "Skogen, vattnet och välfärden", utkom i mellandagarna tillsammans med Tidender nr 4.

Webbsidan skogshistoria.se hade under året 14 000 besök och 10 500 unika användare. Mest välbesökt är sektionen Skogshistoria, som innehåller artiklar om skogens och skogsbrukets

historia både i Sverige och globalt. Det artikelarkiv som lanserades 2018 är också välbesökt. Här finns nu cirka 260 artiklar från sällskapets samtliga årsskrifter. Artiklarna kommuniceras även genom Facebook som "Veckans skogshistoria". Webbsidan och Facebook används dessutom för att informera om kommande och pågående aktiviteter.

SKOGSHISTORISKA SÄLLSKAPET har instiftat utmärkelsen Örtugen som årligen delas ut för att stödja och stimulera dem – amatörer eller professionella – som på olika sätt arbetar med skogshistorisk forskning. Priset består av ett diplom och en penningssumma på 5 000 kr. Årets Örtugar, nr 54 och 55 i ordningen, tilldelades Helena Lundgren-Landin från Skoghall för sin bok "Lustenbåtarna på Klarälven" och jägmästarstudenten Amanda Löfdahl för sitt examensarbete om kockorna i skogsbruket under första halvan av 1900-talet.

DET REGIONALA NÄTVERKET med dess 17 kontaktpersoner finns över hela landet och har en viktig funktion med att sprida information om vår verksamhet. Kontaktpersonerna ger också förslag på, utformar och leder exkursioner. Inte minst bidrar de i arbetet med att värva nya medlemmar.

ÖVRIGT. Skogshistoriska Sällskapet är engagerade i Museinätverket Skog & Trä, som samlar skogshistoriskt inriktade museer i landet. Tillsammans verkar vi för att skogens kulturarv ska bevaras, användas och utvecklas på ett bättre sätt än vad som idag är fallet. Vi arbetar med en utställningsidé och skrift med arbetsnamnet "När skogen gjorde Sverige rikt". Årets nätverksmöte ägde rum i Siljansfors skogsmuseum i september. Även på nordisk basis har sällskapet ett visst samarbete och utbyte kring idéer och erfarenheter.

EKONOMI belopp i kr
(*fjölårets siffror inom parentes*)

Årets ekonomiska resultat blev minus 69 133 (43 680) vilket medförde att eget kapital minskade till 421 458 (490 591).

De totala intäkterna minskade till 681 529 (725 529) i huvudsak beroende på lägre annonsintäkter 119 500 (162 000). Medlemsavgifterna

inbringade 393 297 (371 050), anslag från Riksantikvarieämbetet 70 000 (50 000) och bokförsäljning 17 452 (7 724). Årets försäljning av böcker kommer från satsningen på Emil Engströms bok (översättning Lars Nordström) "Med yxa, såg och penna".

Årets programverksamhet med exkursioner och seminarier resulterade i ett underskott på 15 258 (-15 248). Intäkterna var 71 900 (87 200) och kostnaderna, omkostnader och resor, sammanlagt 87 158 (102 448).

Ränteintäkterna ökade till 5 455 (3 920) och beror på att likvida medel löpande placeras på räntebärande konton.

Årets totala kostnader ökade till 751 394 (681 849). Kostnaderna för styrelsemöten och resor i anslutning här till uppgick till 46 460 (48 684). Arvodet till sekreterare och kassörer uppgick totalt till 93 750 (75 000). Kostnaden för medlemsvärning uppgick till 45 086 (4 357) och till nätverket 19 028 (1 776). Ökningen beror främst på en extra satsning med inköp av röstförstärkare, profilmaterial: främst kläder, pennor och nytryck av broschyrer.

Kostnaden för förlagsverksamheten, produktion och tryckning av Tidender och Årsskrift uppgick sammanlagt till 264 410 (230 013). Kostnadsökningen beror i huvudsak på utökat antal sidor. Kostnaderna för porto och frakt 96 712 (84 300) har ökat av samma anledning.

Medlemmar	2020	2019
Hedersmedlemmar ¹	8	8
Enskilda medlemmar	1 130	1 087
Familjemedlemmar ²	276	226
Studerande	7	11
Totalt	1 421	1 322

Familjemedlemskap räknas som två medlemmar. Av totalt 1421 medlemmar var 243 kvinnor. Antal medlemmar ökade med 99 (37).

Den 14 februari 2020

För styrelsen i Skogshistoriska Sällskapet

Hans-Jöran Hildingsson
Rose-Marie Högberg
Mats Hannerz

Resultaträkning (kronor)

	2019	2018
Intäkter		
Medlemsavgifter	393 297	371 050
Annonsintäkter	119 500	162 000
Bokförsäljning	17 452	7 724
Frivilliga bidrag	9 380	8 110
Kulturstipendie	70 000	50 000
Forskningsanslag	0	40 000
Exkursioner	71 900	87 200
Summa	681 529	726 084
Finansiella intäkter/kostnader		
Räntor bank	5 455	3 920
Bankkostnader	-4 723	-4 475
Summa finansiellt	732	-555
Summa intäkter	682 261	725 529
Kostnader		
Styrelsemöten	23 026	23 017
Styrelsearvodet	93 750	75 000
Resor	23 434	25 667
Exkursioner	87 158	102 448
Nätverket	19 028	1 776
Årsstämma	13 280	26 250
Annonsanskaffning	11 950	15 188
Medlemsvärning	45 086	4 357
Hemsidan	5 781	73 409
Örtug	10 990	5 160
Övrigt	2 632	4 550
Projekt	42 192	0
Administration	11 965	10 714
<i>Förlagsverksamhet</i>		
* Tidender produktionskostnader	94 808	95 362
* Tidender tryckning	63 497	40 685
* Årsskrift produktionskostnader	53 900	43 148
* Årsskrift tryckning	52 205	50 818
Porto, frakt	96 712	84 300
Summa kostnader	751 394	681 849
Årets resultat	-69 133	43 680

Balansräkning (kronor)

	2019	2018
Tillgångar		
<i>Omsättningstillgångar</i>		
Plusgiro	22 125	430 483
Bankmedel	451 609	-
Annonsfakturor	119 500	158 500
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	14 438	3 920
Summa omsättningstillgångar	607 672	592 903
Summa tillgångar	607 672	592 903
Skulder och eget kapital		
Leverantörsskulder, not 1	170 963	102 312
Förutbetalda medlemsavgifter	5 600	-
Minnesfond C.S.	9 651	-
Summa kortfristiga skulder	186 214	102 312
Ingående balans eget kapital	490 591	446 911
Årets vinst/förlust	-69 133	43 680
Summa eget kapital	421 458	490 591
Summa skulder och eget kapital	607 672	592 903

not 1: Avser produktion, layout, frakt och porto för Tidender 4/19 och Årsskrift 2019.

Skogshistoriska
Sällskapet

c/o Rose-Marie Högberg
Björnstigen 1
165 71 Hässelby

B

När skogen hölls på avstånd

Den
Gamla
Bilden

Lögdeå, Västerbotten, vid 1900-talets början.

Fotografen har gått upp på det lilla Hallberget för att ta en bild över byn. Inget märkvärdigt med det, kanske skulle han sedan som en modernare tiders gåramålare försöka avyttra den till byborna. Med dagens ögon är det en sak som sticker ut i bilden: Den närmast totala avsaknaden av träd invid bebyggelsen.

» **NÄSTAN ETT SEKEL SENARE** tog professor Lars Kardell en bild från exakt samma plats. Skillnaden är påtaglig. Husen i byn är omgivna av träd och ger byn ett betydligt lumrigare utseende än den nakenhet som präglar den gamla bilden.

Det här är inget fenomen som bara gäller Lögdeå. På nästan alla bebyggelsebilder tagna i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet är avsaknaden av trädvegetation tydlig. Lars Kardell uppmärksammade detta i en artikel i det specialnummer av Sveriges Skogsvårdsförbunds Tidskrift som ägnade ett helt nummer åt ämnet skogshistoria år 1990. Detta nummer kan för övrigt ses som en fullgången föregångare till Skogshistoriska Sällskapets årsskrift som började ges ut två år senare.

Lars Kardells långa artikel handlar om svenskens syn på skogen. Han konstaterar inledningsvis att det är en modern myt att det svenska folket skulle älska skogen.

– Snarast är det så att skogen skrämmer de flesta. Och den blir mer och mer främmande för den yngre, helt urbaniserade generation, som i bästa fall ställer sig likgiltig.

Han menar att den här synen bottnar i generationers erfarenheter av skogen som en ofruktbar plats.

– I bondekulturen rankades ängen främst, tätt följd av åkern. Ängens hö födde korna vintertid. De var motorn i systemet. De gav mjölk och ost för gårdens folk att leva av och de gav gödsel till deras åkrar. På andra plats kom hagarna och den nära skogen där korna betade sommartid. Däremot sågs den längre bort belägna skogen med ett visst främlingskap. Berg och fjäll var hemvist för jättar och troll.

Även om det säkert aldrig har funnits någon gemensam uppfattning om skogen hos den svenska allmogen, satte den här synen spår ända in i sen tid. Bondens hela intresse var ju koncentrerat på att producera bete, foder och brödsäd. Skogen stod i vägen för sådana hanteringar och kom därmed kollektivt att uppfattas i negativ dager.

– Vad som säkert också spelade in var människans oro för att den skogsmark man med stor möda lyckats omvandla till brukad jord skulle växa igen, säger Lars Kardell. När marken

inte odlas, slås eller betas kommer träden tillbaka, ofta i mycket snabbt tempo. Människor har alltid uppfattat det som mycket negativt när marker växer igen. Eller som Erik Axel Karlfeldt formulerade det i dikten Till en jordförvärvare 1918:

*Men den som hejdar växtens fart
och lägger jord igen
begår en synd av grövre art
än den som dräper män.*

NÄR FOTOGRAFEN TOG SIN BILD över Lögdeå för 120 år sedan var jorden betydligt viktigare för människorna än vad den är idag. I tidigare generationers anda var man rädd om den jord man hade in på knutarna. Man hade lärt sedan barnsben att den var en viktig del av försörjningen.

Idag är det få som lever av jorden. Lögdeåborna får sin utkomst i Nordmaling, Övik eller Umeå. Självsädda björkar har fått utvecklas och kanske fått sällskap av planterade. Det har gett byn ett, som vi med dagens värderingar anser, vänare och mer välkommande utseende. ●